

Mokslo Lietuva

MAIRONIUI PAŽADINTI ■ 1, 4–5, 11 p.

PAULIAUS NORMANTO POETIKOS PASAULIS ■ 9, 12 p.

RINKOS KAINA

■ 7 p.

■ p. 1, 11 Ir žmonės, ir knygos turi savo likimus

Nr. 16 (526)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

ŽODIS MOKSLO LIETUVAI

Nuotrauka iš Jono Jasaitis asmeninio albumo

Dr. Jonas JASAITIS
Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus agrarinės ekonomikos ir kaimo sociologijos sekcijos narys
Latvijos žemės ūkio ir miškų mokslų akademijos užsienio skyriaus narys

Pirmoji darbo diena redakcijoje. Pirmieji susitikimai su „Mokslo Lietuvos“ redakcijos aktyvu, autoriais ir su skaitytojais, užsukusiais pasiimti naujo, ką tik išleisto numerio. Netikėta ir todėl dar labiau maloni profesoriaus Karolio Rimtauto Kašponio dovana – naujoji jo knyga „Greimas arti ir toli“. Užplūsta įspūdžiai iš susitikimų su iškiliais akademinės visuomenės atstovais Mokslininkų rūmuose Atgimimo metais, o vėliau – tiek Lietuvoje, tiek ir už Atlanto vykusiuose Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumuose bei lietuviško laikraščio, pasiekusio daugiau kaip dešimtį valstybių, redakcijoje. Darbas – ir pažįstamas, nes teko ir dabar tenka redaguoti įvairius leidinius, tačiau ir naujas, nes situacija mokslo pasaulyje – visiškai pasikeitusi. Būtina nagrinėti aktualiausias **šiandienines** Lietuvos mokslininkų problemas, gyventi jų rūpesčiais, aptarti perspektyvas ir sunkumus, kuriuos reikia įveikti. Lavina klausimų, į kuriuos nebus lengva atsakyti. Ieškosime jų kartu su Jumis, mielieji Lietuvos mokslininkų sąjungos laikraščio bičiuliai.

Daugelį darbų dažnai vertiname skirtingai. Gana prieštaringi ir dabartinio mokslininkų laikraščio vertinimai: nuo santūrių pagyrimų iki vos ne viską neigiančios, bet dažnai nieko naujo

nesiūlančios, kritikos. Todėl pirmiausia norėčiau labai nuoširdžiai padėkoti tiems, kurių kūrybiško triūso dėka „Mokslo Lietuva“ leidžiama jau trečias dešimtmetis. Teko prisidėti rengiant pirmuosius šio laikraščio numerius, kai dar tik ryškėjo atgimstančios Lietuvos valstybės vizija, bet iki Kovo 11-osios buvo likę beveik metai. Gerai suprantama, koks milžiniškas darbas padarytas parengiant 525 numerius. Gal kas nors, viena akimi žvilgtelrėjęs į „Mokslo Lietuvos“ kelią, ims priekaištauti, esą buvo galima daugiau ir geriau padaryti. Vis dėlto netenka abejoti, kad kultūros tyrėjai ir po daugelio metų atidžiai studijuos laikraščio archyvą, nustebindami ateities kartas netikėtais atradimais.

1989 m. spalio 7-osios rytas. Perpildyta Profsąjungos rūmų didžioji salė. Susirinko per tūkstantį akademinės visuomenės atstovų. Dauguma labai gerai suvokė Steigiamojo suvažiavimo svarbą, ypatingą mokslininkų susitelkimo į savo organizaciją reikšmę. Kai sąjungas kūrė rašytojai, dailininkai, kompozitoriai, tuometinių valdymo struktūrų atstovai, aišku, buvo nepatenkinti, bet per daug nesijaudino. Kaip atsainiai „metė“ ne vienas to meto funkcionierius, „vis tiek jie kurs tai, ką mes užsakysime, nes tik už tai jiems užmoka-me“. Bet kai sąjungą ėmė kurti mokslininkai, valdžios šulų nuotaika gerokai pasikeitė. Apsimestą abejingumą pakeitė nebeslepimas susierzinimas. Kolaborantai ir jų šeimininkai suprato, kad susivieniję mokslininkai tampa ypatingą galią įgyjančia jėga, telkiančia visuomenę valstybės atkūrimo idėjai įgyvendinti. Mokslininkų sąjungos kūrimo Organizacinio komiteto nariai tai patyrė ne kartą.

Gal ir ne visos viltys, vertinant šių dienų akimis, išsipildė, tačiau tie, kurie sutelkė mokslininkus ir padėjo jiems pajusti akademinės visuomenės galią, verti didžiausios pagarbos. Norėčiau priminti vieną pavyzdį. Pirmojo Lietuvos Prezidento Antano Smetonos vaikaitis, taip pat Antanas Smetona, pianistas, parodė kuklų albumą, išleista 1928 metais, pažymint Pirmosios Respublikos gyvavimo dešimtmetį. Jame įamžinti visuomenės veikėjai, mokslininkai ir menininkai, labiausiai prisidėję, kad Lietuva sugrįžtų į laisvų valstybių bendriją. O kaip elgiamės mes? Gyvename jau trečią taikaus šalies vystymosi dešimtmetį, tačiau ar pakankamai ir nuoširdžiai pagerbiame kuriančius šių dienų Lietuvą, ar pasirūpinome, kad apie juos žinotų mūsų besimokantis jaunimas, studentija, doktorantai ir neseniai diplomus gavę daktarai, miestų ir užmiesčių inteligentija, bendruomenių aktyvas?

Neseniai keliuose Lietuvos universitetuose apklausėme baigiamųjų kursų studentus – bakalaurantus ir magistrantus, prašydami įvardinti žymiausius Lietuvos įvairių sričių mokslininkus ir įvertinti jų indėlį į pasaulio mokslo lobyną. Tokie klausimai sukėlė nemažą sąmyšį. Pasigirdo jau savotiškus užkeikimus primenantys pasisakymai, esą „nieko gero toje Lietuvoje nėra ir niekada nebuvo“. Kai kurie nepatenkinti teiravosi, o kodėl apskritai verta tai žinoti. Esą užtenka domėtis tik mokslo faktais, o ne juos atskleidusiomis as-

menybėmis. Dar kiti prašė atidėti apklausą bent porai dienų, nes galės „paguglinti“ (čia toks jau gerai žinomas, neva lietuviškas naujadaras) ir susirinkti informaciją.

Tiek ši apklausa, tiek ir kiti akademinio jaunimo išprusimo tyrimai rodo, kad net baigiantieji universitetus nepajėgia įvardyti, kurie mokslo žurnalai, atitinkantys pasirinktą profesiją, leidžiami jų Alma Mater, kokie mokslo renginiai organizuojami. Gana nemaža dalis studijuojančių labai sutrinka, paklausti apie jų darbo vadovo mokslinių interesų sritis ir publikacijas. Dar daugiau jų su nuostaba sutinka to paties darbo vadovo prašymą papasakoti apie savo baigiamuosiuose darbuose nagrinėjamas problemas studentų mokslo darbų konferencijoje arba pristatyti tyrimo rezultatus institucijoje (įmonėje, savivaldybės padalinyje, vietos bendruomenėje ir pan.), kurioje šis tyrimas buvo atliktas. O juk viešas gautų išvadų svarstymas padėtų ne tik pasiręngti galutiniam baigiamojo darbo gynimui, bet ir supažindintų visuomenę su nauja mokslinė informacija.

„Mokslo Lietuvos“ laukia sudėtingi uždaviniai. Akademinė visuomenė turi aktyviau prisidėti tobulinant dabartinę **mokslininkų veiklos vertinimo kriterijų sistemą**, skatinti žymiai glaudesnę mokslo ir verslo integraciją. Būtina skatinti universitetų ir mokslo centrų bendradarbiavimą, tarpuniversitetinių (Lietuvos mokslo institucijų) tyrėjų grupių kūrimą. Puiku, kad išmokome bendradarbiauti su užsienio partneriais, tačiau ar gebame patys susitarti tarpusavyje? Jokia užsienio valstybės mokslo institucija mūsų specifinių problemų neišspręs. Tai turime padaryti patys, kartais net mažiau dairydami, ką „kiti apie mus pagalvos“.

„Mokslo Lietuvos“ aktyvą reikia išplėsti ir sustiprinti. Taip, jį reikia ir atjauninti. Čia kalbame ne apie vyresniųjų darbų neigimą, o apie tai, kad bendrus sprendimus turi rasti skirtingoms kartoms atstovaujantys mokslininkai, kad būtina įveikti niekam nereikalingą jų susvetimėjimą. Tikrai nereikia aiškinti, kad „vienų kitų nebesu-prasime“. Laukia didžiulis darbas organizuojant mokslininkų ekspedicijas ir kitus renginius, kurių tikslas – supažindinti Lietuvos visuomenę su naujaisiais mokslo atradimais, skatinti vis didesnės visuomenės dalies domėjimąsi mokslu ir siekį dalyvauti tyrimuose. Turime rašyti apie naujas laboratorijas ir kitus padalinius, nors šiandien dar ir negalinčius pasigirti pasaulinės reikšmės laimėjimais. Būtina kalbėti apie mokslininko **teisę suklysti ir daugybę kartų ieškoti** naujo sprendimo.

Tokių uždavinių pajėgi įveikti tik susitelkusi akademinė bendrija. Nemaža mūsų bendrijos dalis yra daug kuo nusivylusi arba perdėm užsidedariusi savo laboratorijose. Nemaža mūsų esame įveltai į absurdiškas „krepšelinizacijos“ varžytines, kai tikrai pažangai net laiko nedaug belieka. Reikia prisidėti prie darnios visų Lietuvos regionų socioekonominės plėtros strategijų kūrimo ir geriau suvokti visą valstybės raidos viziją, atsi-

kratyti niekur nevedančio vienos automagistralės (Vilnius-Kaunas-Klaipėda) erdvės plėtojimo, didžiai Lietuvos teritorijos daliai priskyrus tariamą „neperspektyvių zonų“ statusą. Gerai žinome, kad ne tik „gamta nemėgsta tuštumos“. Šių teritorijų tuštėjimą, žmoniškųjų išteklių, ypač jaunimo, praradimą, t. y. „balsavimą kojomis“, būtina stabdyti jau dabar.

Per keletą pastarųjų metų ne kartą apklausėme kelių universitetų studentus, prašydami papasakoti, kokius objektus jie rodytų svečiui, pirmą kartą atvykusiam į Lietuvą. Studentai minėjo Trakų ir Gedimino pilis, Vilniaus ir Kėdainių senamiestį, Kuršių neriją ir panašiai. Bet kai primename, kad Estijos studentai tokiam svečiui parodytų „Skype“ centrą ir naujausius gamtos pažinimo maršrutus, paaiškėja, kad ir mes Lietuvoje turime ką parodyti. Tai gal keiskime požiūrį pirmiausia į save!

MAIRONIO PAŽADINTI
Susitikimai su Maironio
amžininkais Baltijos kely
(Lietuvai laisvėjant
1987–1990 metais)

Vytautas KALTENIS,
Vilnius

Kai 1989-aisiais vėl lankiausi Bernotuose, Maironio tėviškėje, švietė šviežiai nutašytas kryžius. Jis buvo pašventintas rugsėjo pradžioje. Iškilnėse dalyvavo Poeto sesers Kotrynos dukterė Danutė Lipciūtė-Augienė, atvažiavusi iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Pavasarį čia buvo susiję giminės iš Lietuvos.

Tais metais pakeliui į Lietuvą mirė Jackus Sondeckis-Sonda, artimai pažinojęs Maironį – buvęs Šiaulių miesto burmistras, visuomenės veikėjas, po karo populiarus išeivijos žurnalistas. Dukterė Vilniaus miesto klinikinės ligoninės gydytoja Danguolė Gurauskienė pasakojo apie ankstesnes tėvo viešnages Lietuvoje. Lankėsi kiek suspėdamas visuose Atgimimo mitinguose, kituose renginiuose, džiaugėsi sulaukęs tokių dienų. Bet didžiausią įspūdį paliko Maironio gimimo 125-ųjų metinių minėjimas sostinės Akademiniam dramos teatre (1987).

Žurnalistas Vilius Kavaliauskas, dirbęs JAV, rašė apie tų metų Jaunimo teatro gastroles Niujorke. Baigiasi spektaklis, tuoj prasideda dainavimas, liejasi Maironis iš scenos per visą salę. Rodės, Atlanto krantai suartėjo. Ir niekas neslėpė ašarų, plaunančių sielą, palaikančių ryžtą.

■ Nukelta | 4 p.

„Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ XXV tomas – skambus baigiamasis akordas

Paskutinis – XXV – „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ tomas prasideda straipsniu apie Indijos prezidentą Ramasvamį Venkataramaną, o baigiasi – apie senovės lietuvių deivę Žvorūnę, Ž raide užbaigdamas mūsų abėcėlę.

Šis tomas ypač išsiskiria plačiu lituanistikos klodu. Taip jau sutapo, kad lietuvių būtyje daug žodžių, kurie buvo ir yra mums labai svarbūs, prasideda V ir Ž raidėmis. O viso pasaulio enciklopedijos, nors ir savarankiškai kuriamos, tačiau turi ta pačią kelrodę – savo kalbos abėcėlę.

Šiame tome daug vietos skiriama Lietuvos sostinei – Vilniui. Be to, aprašoma Vilniaus kunigaikštystė, vaivadija, gubernija, švietimo apygarda, kraštas, arkivyskupija, apskritis, daugelis reikšmingesnių Vilniaus objektų. Pristatomos mokslo įstaigos: Vilniaus universitetai, akademijos, seminarijos, institutai, konservatorija, jėzuitų ir kitos kolegijos, baroko, meno, muzikos bei kitos mokyklos ir gimnazijos. Nepamiršti ir reikšmingiausi kultūros renginiai, kolektyvai, muziejai, teatrai. Aprašomi garsūs miesto statiniai, sąjungos, draugijos, pramonės įmonės, Vilniujeėjusi periodinė spauda: „Vilniaus aidas“, „Vilniaus rytojus“, „Vilniaus žinios“, „Vilniaus žodis“, „Vilnius“, „The Vilnius review“.

Su Vilniumi susiję ir daug Lietuvos istorijos faktų. Enciklopedijoje pateikiami straipsniai, skirti Vilniaus generalinei konfederacijai, apžvelgiamas Vilniaus-Radomo susitarimas tarp LDK ir Lenkijos, Vilniaus sutartys tarp LDK ir Livonijos,

Vilniaus klausimai (konfliktai), Vilniaus vadavimo sąjunga, nacionalinė gvardija, penktasis šaulių pulkas, Vilniaus lobiai, kita.

Kitas platus lituanistikos klodas susijęs su Žemaitija, šia svarbia istorine, geografine ir etnografinė Lietuvos dalimi. Ją pristato profesorius Edvardas Gudavičius. Rašoma ir apie Žemaitijos centrinę vyriausybę, ledynmetį, nacionalinį parką, privilegijas, seniūniją, ūkinius nuostatus. Įdomus ir daktaro Vacio Miliaus straipsnis apie žemaičius. Šiame tome yra straipsniai apie Žemaičių vyskupiją, akademią, apygardą, arklius (žemaitikus), aukštumą, dailės muziejų, diviziją, Kalvariją, kultūros draugiją, kunigų seminariją, Naumių pulką, sukilimus, tarmę, žemių konfederaciją, kitką. Nustebino Žemaitijoje išvestų vaisių veislių gausa: „Žemaičių geltonoji“, „Žemaičių grietininis“, „Žemaičių juodoji“, „Žemaičių rožinė“.

Yra įdomios informacijos ir apie Žiemgalą, žiemgalius.

Trečiasis šio tomo lituanistikos klodas – garsių kunigaikščių būrys. Pristatomi žiemgalių kunigaikštis Viestartas, XIII a. lietuvių kunigaikštis Viligaila, Žemaitijos kunigaikštis Vykintas, 1236 m. Šiaulių mūšyje sutriuškinęs kalavijuočius, XIV a. lietuvių kunigaikštis Vytautas, Kijevo kunigaikštis Vladimiras Algirdaitis, XIII a. lietuvių kunigaikštis, karo su vokiečių riteriais vadas Žvelgaitis, Lietuvos didysis kunigaikštis Vytenis. Lietuvos vyriausiasis kunigaikštis ir Mindaugo bendražygis Živibudas. LDK kunigaikštis, Algirdo vaikaitis Žygimantas Kaributaitis, Lietuvos

didysis kunigaikštis, Kęstučio ir Birutės sūnus Žygimantas Kęstutaitis. Šią plejadą vainikuoja išsamus straipsnis apie Lietuvos valdovą Vytautą Didįjį, kurį parašė daktarai Edvardas Gudavičius ir Algirdas Matulevičius. Šiame kontekste dera paminėti ir įdomų straipsnį apie Žalgirio mūšį.

Šalia reiktų paminėti ir straipsnius, skirtus LDK didiesiems kunigaikščiams ir Lenkijos karaliams Žygimantui Augustui ir Žygimantui Senajam.

Tradiciškai VLE Vyriausioji redakcija, kuriai vadovauja Antanas Račis, daug dėmesio skiria Mažajai Lietuvai. Aprašoma prūsų diduomenė – vitingai, Vyriausiasis Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas, Mažosios Lietuvos tyrinėtojas Vincas Vileišis, vienas iš garsiausių Mažosios Lietuvos filosofas ir rašytojas Vydūnas, Mažosios Lietuvos visuomenininkai Kristupas Voska, vyrėsnys ir jaunesnysis Dovas Zaunius, Prūsijos istorikai Johannes Foigtas (Voigt), Albertas Cvekas (Zweck), K. Donelaičio palikuonis Liucas Vėnau (Wenau), Mažosios Lietuvos gyventies Želva, Žiliai, Žiokai ir Žuvininkai.

Garsiausi mūsų priešininkai – Livonijos ordino magistras Folkvinas (Volkwin), 1260 m. pralaimėjęs lietuviams Durbės mūšį, Vokiečių ordino didieji magistras Konradas fon Valenrodas ir Vinrichas fon Kniprode.

Enciklopedijos leidėjai sėkmingai užbaigė gerą tradiciją, pradėtą dar nuo pirmojo tomo – išsamiai atskleisti Lietuvos pasipriešinimą sovietiniam okupaciniam režimui. Šiame tome yra

išsamus straipsnis, skirtas Lietuvos partizanų vyriausiajam vadui Jonui Žemaičiui (slapyvardis Vytautas), aprašomi partizanų kariniai teritoriniai vienetai – Žemaičių, Vyčio, Vytauto apygardos, Vytauto rinktinė suvalkijoje, pristatomi partizanų vadai Kazys Veverskis, Leonas Vitkus, Juozas Vyšniauskas, Viktoras Vitkauskas, Vaclovas Voveris ir Vincas Žaliaduonis. Tame pateiktuose rajonų savivaldybių žemėlapiuose yra nurodomos partizanų žūties, atmintinos kovų vietos, atminimo paminklai.

Pristatomi Vilkaviškio, Vilniaus ir Zarasų rajonai, Visagino savivaldybė, daug Lietuvos miestų, miestelių, garsesnių gyvenviečių: Venta, Vepriai, Vėžaičiai, Videniški, Vidiškiai, Viduklė, Viešniai, Viešintos, Viešvilė, Vievis, Vilkiškiai, Virbalis, Vištytis, Vyžuonos, Zapyškis, Zervynos, Žagarė, Žalpiai, Žarėnai, Žalčiai, Žeimiai, Želva, Žemaitkiemis, Židikiai, Žiezmariai, Žigaičiai, Žvingiai ir Žvirgzdaičiai.

Knygoje pateikiama daug informacijos ir apie užsienį. Pristatomos penkios valstybės: Vietnamas, Vokietija, Zambija, Zimbabvė ir Žaliosis Kyšulys. Seniausi ir, deja, ne geriausi ryšiai mus siejo su Vokietija. Rašytinės žinios prasidėjo nuo vokiečių misionieriaus Brunono nužudymo, vėliau kryžiaus karai, niokojamieji žygiai į Lietuvą, lietuvių atkirtiniai, dvi okupacijos XX amžiuje, nors Vokietija viena iš pirmųjų, aišku, norėdama pakenkti Rusijai, 1918 m. kovo 23 d. pripažino Lietuvos nepriklausomybę.

Dabar mūsų santykiai draugiški, ir Lietuva, ir Vokietija yra NATO bei Europos Sąjungos narės ir aktyviai

tarpusavyje bendradabiauja. Lietuva 2013 metais eksportavo į Vokietiją prekių už 6,06 mlrd. litų, importavo už 9,46 mlrd. litų. Lietuvos tiesioginės investicijos į Lietuvos ūkį 2012 metais sudarė 4,1 mlrd. litų.

Daugelio didelių pasaulio miestų aprašymuose randame ir lietuvišką dalį. Iš enciklopedijos galime sužinoti, kad į Vienos miestą lietuviai važiuo studijuoti dar XVI amžiuje, po karo veikė Austrijos lietuvių bendruomenė, vėliau – Austrijos-Lietuvos draugija. Vitebske per I Pasaulinį karą veikė lietuvių pradinė mokykla, buvo dislokuotas lietuvių atskiras batalionas. Tolimame Vladivostoke 1919 m. buvo įsteigtas lietuvių karininkų komitetas tautiniams reikalams ginti, 1998 m. įsteigta lietuvių draugija „Gintaro krantas“, veikė šeštadieninė mokykla. Vroclave lietuviai turėjo savo biblioteką, dainų ir šokių ansamblį „Vilnelė“, rengė lietuvių kalbos kursus, leido „Vroclavo lietuvių“. Vysbadene po karo veikė lietuviška gimnazija, liaudies universitetas, amatų mokykla, pradinė mokykla, vaikų darželis, veikė dramos studija, choras, sporto klubas „Lituanica“, skautų tuntas „Dainava“. Buvo spausdinamos lietuviškos knygos,ėjo „Žinios“, „Wiesbadeno lietuvių balsas“, „Žvilgsniai“, „Tremtinių žinios“. Zalburge veikė Austrijos lietuvių bendruomenės skyrius, gimnazija, pradinė mokykla, leido savaitarštį „Mūsų žinios“, žurnalą „Tėvynėn“ ir biuletinį „Dienos žinios“.

Daug straipsnių prasideda populiariais raktiniais žodžiais. Dideles straipsnių grupes suformuoja žodžiai vertybė, veterinarija, vidaus, vidurinis, visuomenė, Vytautas, vokiečių, Žalgiris, žemė, žemutinė ir pan. Antai galima paskaityti apie Vidurinę Aziją, Lietuvą, klasę, mokyklą. Yra Vidurinės Azijos sukilimas, smegenys, Viduriniai Rytai, amžiai, Vidurinis Kongas, Uralas, Vidurio Atlanto kalnagubris, Europa, Europos lyguma, Latvijos žemuma, Lietuvos žemuma, Rytų Europa, Sibiras ir pan. Ir visos šios labai skirtingos sąvokos prasideda vienu žodžiu.

Paskutinio – 25-ojo – enciklopedijos tomo išleidimo proga Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ mokslinės redakcinės tarybos nariais ir leidėjais. Ji jiems įteikė padėkos raštus už prasmingą darbą įgyvendinant ilgametį mokslinį informacinį Lietuvos projektą.

„Visuotinė lietuvių enciklopedija yra mūsų valstybingumo ir identiteto įtvirtinimas. Tai – epochos darbas, sutelkęs žymius šalies mokslo, meno ir kultūros žmones. Kokybiška ir kruopščiai parengta informacija apie Lietuvą yra svarbus ginklas informaciniame kare, todėl svarbu, kad enciklopedija būtų pasiekiamą ne tik Lietuvai, bet ir pasauliui“, – sakė D. Grybauskaitė.

Man atrodo, kad mūsų valdžios atstovai labai lengvai atsipirko – tik padėkos raštais. 25 tomų visuotinė enciklopedija – unikalus, milžiniškas darbas. Manau, kad jos leidėjai nusipelnė ordinų ir medalių.

Vytautas Žeimantas

„Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ rengėjų kolektyvas, 2014

Šiuolaikinių europiečių DNR ištakos – trijose senovės žmonių grupėse

Palyginus turimus devynių senovės žmonių genomus su šiuolaikinių žmonių, pasirodė, kad dabartiniai europiečiai yra kilę ne mažiau kaip iš trijų skirtingų žmonių grupių, o ne iš dviejų, kaip manyta iki šiol. Mokslininkai iš Hovardo Hjuzo Medicinos instituto (Howard Hughes Medical Institute, HHMI), Harvardo medicinos mokyklos (Harvard Medical School) ir Tiubingeno universiteto (University of Tübingen) nustatė, kad šiuolaikiniai europiečiai yra kilę iš trijų labai skirtingų žmonių grupių: Vakarų Europos medžiotojų-rinkėjų, senovės šiaurės euraziečių, susijusių su vėlyvojo paleolito Sibiro gyventojais, ir ankstyvųjų Europos žemdirbių, kurie buvo daugiausia Artimųjų Rytų kilmės.

Straiptinyje, publikuotame rugsėjo 18 dieną žurnale „Nature“ mokslininkai teigia, kad senovės šiaurės euraziečiai turi būti įtraukti kaip dar viena, trečia grupė, turėjusi įtakos dabartinių europiečių ir žmonių, kurie per Beringo sąsiaurį nukeliavo į Ameriką daugiau nei prieš 15.000 metų, genomo formavimuisi.

„Iki šiol vyraujantys kilmės modeliai teigė, kad europiečių protėviai buvo dvi skirtingos senovės žmonių grupės, tačiau mes teigiame, kad tokios grupės buvo trys“, sakė vienas iš darbo autorių, Harvardo medicinos mokyklos profesorius, genetikas Deividas Reičas (David Reich). „Tai taip pat paaiškina ir neseniai atrastą genetinį ryšį tarp europiečių ir indėnų – jų abiejų genomo ištakose yra ta pati senovinė šiaurės Eurazijos gyventojų grupė“.

Deividas Reičas ir jo pagalbininkai šias išvadas padarė, išanalizavę septynių medžiotojų-rinkėjų iš Skandinavijos, vieno medžiotojo, kurio palaikai buvo rasti Liuksemburge oloje, ir ankstyvojo žemdirbio, rasto Vokietijoje, prie Štutgarto, genomus, ir juos palyginę su šiuolaikinių žmonių genomais.

Šiame tyrime dalyvavo 100 ekspertų iš viso pasaulio, šių devynių senovės žmonių genomus palyginę su genais 2345 žmonių, gyvenančių 203-iose šiuolaikinėse populiacijose visame pasaulyje.

Jie taip pat nustatė, kad senovės Artimųjų Rytų žemdirbių ir jų palikuonių Europoje protėviai gali būti atsekti

ir toliau – į bazalinius eurazijiečius (Basal Eurasians). „Mūsų tyrimas parodo, kad Europos gyventojų ištakos buvo sudėtingesnės, nei manėme anksčiau. Atrodo, kad europiečiai – kurie dabar dažnai laikomi viena grupė, iš tikrųjų turi sudėtingą istoriją, kai bent trys žmonių populiacijos maišėsi įvairiomis proporcijomis ir įvairiais istorijos laikotarpiais“.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad beveik visų europiečių protėviai yra kilę iš visų šių trijų senovinių žmonių grupių. Senieji šiaurės eurazijiečiai prie europiečių genomo pridedo net 20 procentų, ir tyrėjai teigia, kad ši grupė jungia ir šiuolaikinius europiečius su indėnais.

Tyrimas taip pat atskleidė, kad žmonės šiaurės Europoje (ypač Baltijos šalyse) turi didžiausią dalį Vakarų Europos medžiotojų-rinkėjų protėvių genų, o lietuviai ypač išsiskiria – iki pusės lietuvių genų yra gauta būtent iš šios grupės.

Pietų europiečių didžioji genomo dalis yra gauta iš senųjų žemdirbių, tarp jų ypač išsiskiria Sardinijos gyventojai, kurių net 90% genomo sudaro šios grupės dalis.

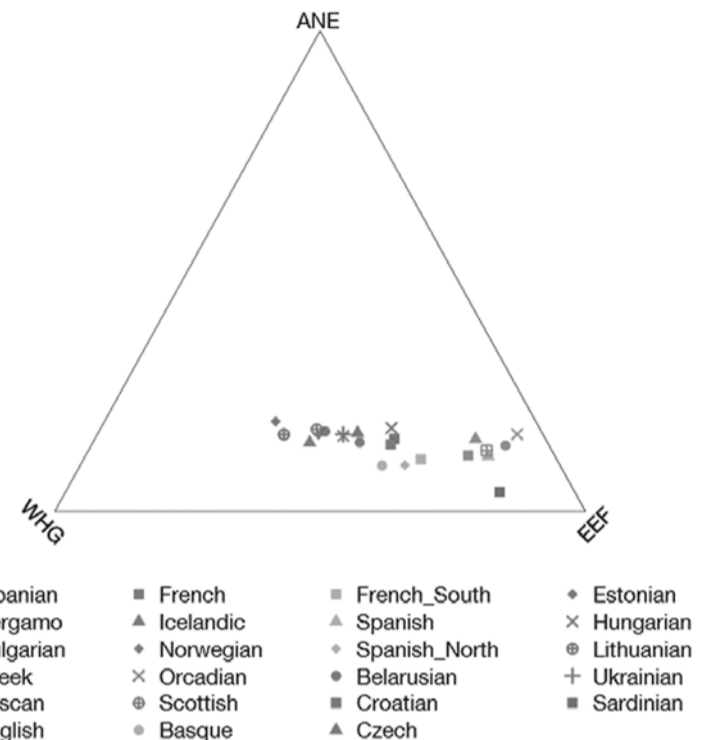
„Suprasti, kaip šios populiacijos yra susijusios, yra labai sunku“, teigia D. Reičas. „Daug kas nutiko Europoje per pastaruosius 8000 metų. Sudėtinga istorija veikia kaip šyd, todėl sunku įžvelgti, kas įvyko šio laikotarpio pradžioje. Milžiniškuose duomenų masyvuose mes turėjome pastebėti ryšius, kad galėtume pasakyti, kas vyko tolimoje europiečių praeityje“.

„Ką mes aptikome – tai vienareikšmiški įrodymai, kad žmonės, šiandien gyvenantys Europoje, yra trijų grupių palikuonys – pirmųjų Europos žemdirbių, atkeliavusių iš Artimųjų Rytų ir atnešusių žemdirbystę, vietinių Vakarų Europos medžiotojų-rinkėjų, kurie ir prieš 8000 metų gyveno čia, ir senovės šiaurės eurazijiečių, atėjusių iš Sibiro“.

Nuorodos:

Ancient human genomes suggest three ancestral populations for present-day Europeans

http://genetics.med.harvard.edu/reich/Reich_Lab/Welcome_files/2014_Nature_Lazaridis_EuropeThreeAncestries.pdf

Vienas straipsnio grafikų: įvairių senovės žmonių grupių genomų įtakos įvertinimas šiuolaikinėse Europos populiacijose EEF – Early European Farmer, ankstyvieji Europos žemdirbiai WHG – European hunter-gatherer, Vakarų Europos medžiotojai-rinkėjai ANE – Ancient North Eurasian, senovės šiaurės euraziečiai

XXVI TARPTAUTINĖ BALTIJOS ŠALIŲ MOKSLO ISTORIJOS KONFERENCIJA HELSINKYJE

1958 metų vasarą Rygoje vyko pirmoji Baltijos mokslo istorikų konferencija. Nuo to laiko per 56 metus įvyko 26 konferencijos – devynios iš jų Rygoje, kartais kartu ir Jelgavoje, viena – Jūrmaloje, šešios – Tartu, dvi – Taline, aštuonios – Vilniuje ir kartais kartu Kaune, ir viena ir vienintelė už Lietuvos, Latvijos ir Estijos ribų – šįmetinė konferencija Suomijoje – rugpjūčio 21-22 dienomis Helsinkyje.

Taiigi, Baltijos šalių mokslų istorijos konferencijos turi gan ilgą tradiciją. Šįmetinė konferencija Helsinkyje sutelkė pranešimus tema „Mokslas – kaip profesija“ (Science as Profession). Konferencijoje dalyvavo šešiasdešimt mokslo istorikų iš Suomijos, Latvijos, Estijos, Lietuvos, Rusijos, Vokietijos, Lenkijos, Norvegijos, taip pat ir iš ne Baltijos jūros regiono šalių – Baltarusijos, Ukrainos, Nyderlandų, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Izraelio ir Urugvajaus. Pirmąją konferencijos dieną konferencijos dalyviai buvo supažindinti su Suomijos archyvų struktūra ir veikla skaitmeninant archyvinčius dokumentus. Berlyno technologijos universiteto profesorius Eberhardas Knoblochas skaitė pranešimą, kuriame lygino „botanikos aritmetikos“ propaguotojo „laisvojo“ mokslininko Aleksandro fon Humboldto ir XVI a. dvasininko, „biblijos matematiko“ Michaelio Stiffelio mokslo karjeras ir

pasiekimus. Pranešimas konferencijos dalyviams padarė įspūdį ir buvo prisimenamas vėlesniuose pranešimuose.

Konferencija toliau vyko pagal programoje numatytose keturiose sekcijose: „Mokslo filosofija“, „Mokslininkų karjeros“, „Mokslo istorija“ ir „Medicijos istorija“. Konferencija buvo didelė, visose sekcijose apsilankyti nebuvo galimybės, todėl pristatysime tik keletą sekcijų, kuriose teko dalyvauti ir kuriose pranešimus skaitė Lietuvos atstovai.

Pirmoje sekcijoje dalyvavo estų mokslininkai, tarp kurių – ir dabartinis Baltijos šalių mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos (BAHPS) prezidentas Peeter Mürsepp, antroje – kartu su suomių mokslo istoriku Klaus Karttunen ir jaunuojų estų mokslininku Tarmo Kiik, pranešimą apie profesorių Tomą Žebrauską (Žebrowski, 1714 – 1758) skaitė Libertas Klimka. Pranešimas sulaukė susidomėjimo ir klausimų – klausytojus domino ir profesorius paminėtas Lietuvos etnokosmologijos muziejus. Sekcijos darbą užbaigė svečias iš Amsterdamo universiteto Frans van Lunteren, įžiebdamas diskusiją dėl mokslo profesionalizacijos pradžios, teigdamas, kad pagal Maksą Veberį (Max Weber) iki XIX a. vidurio jai sąlygų, t. y. reikiamo išsilavinimo, kvalifikacijų, karjeros galimybių ir mokslo autonomijos, dar nebuvo.

Antroje sekcijoje, moderuojamoje profesoriaus Romualdo Šviedrio, pranešimus skaitė Azadeh Achbari iš Amsterdamo universiteto ir Alida Zigmunde iš Rygos technikos universiteto. Ketvirtojoje sekcijoje dalyvavo jaunoji daktarė iš Rygos Stradinio universiteto Ieva Libietė, Lietuvoje gyvenantis ir dirbantis prancūzų kilmės tyrinėtojas Arnaud Parent perskaitė pranešimą apie XVIII a. prancūzų medikus mokslininkus, Lietuvos sveikatos universiteto atstovė Vilma Gudienė kalbėjo apie ryšį tarp farmacinės praktikos ir mokslo XIX a. pradžios Vilniuje. Juris Salaks iš Rygos Stradinio universiteto ir Paulo Stradinio medicinos istorijos muziejaus skaitė pranešimą apie gydytojus muziejų kūrėjus.

Popietinėje konferencijos dalyje Romualdas Šviedrys, skaitantis paskaitas Niujorko politechnikos universitete, pristatė pranešimą apie kovą, kuri sugriovė Italijos matematiką XVII a. viduryje. Vakare plenarinėje sesijoje pranešimą apie mokslo vaidmenį šiuolaikinėje visuomenėje, pristatė Tel Avivo universiteto profesorius Joseph Agassi.

Antrą konferencijos dieną pradėjo plenarinė sekcija, kurios metu buvo parodyta fiziškai negalėjusio dalyvauti konferencijoje profesoriaus ir Latvijos mokslų akademijos nario Janio Stradinio (Jānis Stradiņš) video paskaita apie mokslininko misiją mažoje šalyje.

Toliau darbas vyko taip pat keturiose sekcijose, tačiau vietoje pirmosios, kurioje buvo nagrinėjamos mokslo filosofijos problemos buvo „Mokslinių praktikų raidos ir profesionalaus mokslininko“ sekcija, o vietoje „Mokslo istorijos“ atsirado „Mėgėjų ir profesionalų moksle“ sekcija. Pirmoje sekcijoje pranešimą apie mokslininko asmeninį bibliografinį indeksą ir jo duomenų reikšmę prozopografiniam tyrimui skaitė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos darbuotoja Birutė Railienė. Ketvirtoje sekcijoje, skirtoje medicinos istorijos klausimams, Lietuvos sveikatos universiteto docentė Asta Lignugarienė pristatė išsamų pranešimą apie gydytoją, mokslininkę ir administratorę profesorę Vandą Tumėnienę.

Popietinėje dalyje pagal konferencijos programą dar kartą pasikeitė dviejų sekcijų pavadinimai: antroji vadinosi „Interakcijos ir kontroversijos“, ketvirtoji – „Moterys mokslininkės“. Pirmoje sekcijoje pranešimą apie buvimą mokslininku SSRS, kalbėdamas daugiausia apie lazerių tyrinėtojus Vilniaus universitete ir jų mokytojus Maskvos mokslininkus, perskaitė Vilniaus universiteto muziejaus direktorius Ramūnas Kondratas. Antroje sekcijoje dėl sveikatos problemų negalėjusio dalyvauti Juozo Krikštopaičio pranešimą apie tai kas yra mokslas – profesija ar pašaukimas

perskaitė R. Šviedrys. Ketvirtojoje sekcijoje apie moteris mokslininkes kartu su mokslininke iš Tartu universiteto Lea Leppik ir Michailu Konaševu iš Sankt Peterburgo Mokslo istorijos ir technologijos instituto pranešimą apie Lietuvos moteris mokslininkes 1918-1940 m. skaitė Lietuvos kultūros tyrimų instituto atstovas Valdas Selenis. Konferenciją užbaigė plenarinis Suomijos Oulu universiteto mokslininkės Heini Hakosalo pranešimas apie trijų XX a. Suomijos mokslininkų karjeras.

Baltijos šalių mokslo istorijos asociacijos prezidentas Peeter Mürsepp baigiamojame kalboje pasidžiaugė, kad buvo perskaityta šešiasdešimt pranešimų, neatvyko tik dešimt pranešėjų – žymiai mažiau negu ankstesnėse konferencijose, be to, konferencija pirmą kartą vyko Suomijoje, tikimasi, kad ateityje aktyviau įsitrauks Švedija ir Vokietija ir konferencija apims visą Baltijos jūros regioną.

Konferencijos dalyviams buvo organizuota ekskursija po Helsinkio universitetą ir observatorijos muziejų, kurią vedė konferencijos dalyvis profesorius patyręs astronomas Tapio Markkanen.

Kitais metais lapkričio pabaigoje XXVII Baltijos šalių mokslo istorijos konferencija vyks Rygoje ir Jelgavoje.

MAIRONIO PAŽADINTI

Susitikimai su Maironio amžininkais Baltijos kely (Lietuvai laisvėjant 1987–1990 metais)

■ Atkelta iš 1 p.

Bernotų ekspozicijoj dar nebuvo pasakojimo apie tai, kaip mes, vaikščioję Maironio taku (Bernotai–Pasandravys), pasiekėm Baltijos kelią (Vilnius–Talinas). Bet jau treči metai rugpjūčio 23-oji mus vienijo Maironio žodžiais. 1987 metų mitinge prie Šv. Onos bažnyčios jeigu ne „Lietuva brangi“, jeigu ne „Marija, Marija“ – nežinau, kuo viskas būtų pasibaigę. Mačiau, kaip keli žaliūnai kabinėjosi: „Kur čia tasai komjaunuolis, kurio tėvas mano tėvui padėjo į vagoną įlipti?“ Galvojau, kas sulaukys verpetą, kuriame kunkuliuoja asmeninės skriaudos ir nuoskaudos. Trėmimų metais buvau dar vaikas, o šie jaunuoliai dabar man būtų tikę į sūnus. Taigi, jie – trečia karta, kodėl kerštuoja?

1988 metų rugpjūčio 23 dieną Sąjūdis pakvietė Lietuvos žmones į šimtatūkstantinį mitingą, o 1989-aisiais jau milijonas susikabinome rankomis Baltijos kelyje.

Važiuojant į raseiniškiams skirtą ruožą, kai kolona sustojo autostradoje Dubysos slėnyje šalia Kalnujų, užsimezgė pokalbis su Pikčiūnų devynmetės mokyklos mokytoja Valerija Rimkiene. Su ja buvau pažįstamas nuo Maironio jubiliejinių metų, kai ji man padėjo rinkti medžiagą spaudai. Ji kilusi iš Sangailių kaimo netoli Mačiulių tėviškės, jos tėvas Vincentas Baškys ir senelis, taip pat Vincentas, buvo gimę muzikantai, mėgo dainas pagal Maironio žodžius. Valerija su mokiniais buvo surinkusi atsiminimų apie Poetą.

– Suradot laiko važiuot? Juk dabar kaimė pats darbymetis.

– Neatsimenu, kad kada nors mano tėvai būtų šventą dieną dirbę! O visus darbus nudirbdavo šventadienius švęsdami ir visus atlaides atbūdavo namų neapleidę.

V. Rimkienės tėvai pradėjo gyvent ant plikos žemės, pasistatė pastatus. Kai kolūkis nusavino jų klotimą, bent porą dešimtmečių tilpdavo iš visų laukų suvežti javai. O tėvams to klotimo nebuvo gana! Dar šalia į kūgį šiaudus sukraudavo.

Kai jos sūnus nutarė atgauti tėviškę, kiti jį ėmė atkalbinėti, sakydami: „Ką tu galvoji, imdamas šitą žemę?“ Čia dabar ganyklos, vadinasi, prasta žemė. O, būdavo, žmonės stebėjosi, kad tokia sodyba, tokie derliai...

Raseinių bažnyčios klebonas monsijoras Vytautas Griganavičius šventindamas Baltijos kelio 265-ojo kilometro atminimo paminklą – kryžių (Baltijos kelio dieną Lietuvoje šalia kelio, kuris jungia Vilnių su Talinu, buvo pastatyta ar ne 50 tokių paminklų), pabrėžė, kad visą pusamžį Lietuva buvo po kryžiumi, kad kryžius – tautos prisikėlimo simbolis.

Kai būna labai sunku, grįžtu ne į tėviškę, kurią palikau vaikas ir visą gyvenimą jos ilgiuosi, o važiuoju į pajūrį pabūti prie Baltijos. Dabar pušys užaugusios ir nuo Birutės kalno nesimato jūros, kaip tada, kai čia stovėjo Maironis.

*Išsisupus plačiai vakarų vilnimis,
Man krūtinę užliek savo šalta banga
Ar tą galią suteik...*

Lietuvis ir jūra. Graudulio ašara Baltijos kelyje.

Šventosios girininkas Rimantas Kviklys pasakojo, kad, iškirtus menka-

Krekenavos kanklių ansamblis. Antroje eilėje iš kairės trečia Rutkauskaitė, penktas – kun. von Baronas, šeštas – mokytojas Stasys Rudys, septinta – Felicija Ragauskaitė, apie 1927 m.

verčius trakus, paliktos vienos eglaitės ar pušaitės gal kokius porą metų nebeauga. Lyg išsigandusios: prabudo vieną rytą, o aplink tiek saulės ir erdvės! Todėl ši girininkija ėmė naudoti cheminius preparatus pajūrio miškui retinti. Nereikalingas alksnis ar krūmokšnis nenukertamas. Tik jo lapai nuvysta, paskui nukrinta, medelis suglemba, pradeda pūti. Lieka kaip trąša, kaip maistas vabalėliams. Taip greičiau suveši pušynas.

Daug kalbama apie dvasingumą, apie tėvų meilę. To linkėjo ir lankydamasis Lietuvoje Jackus Sondeckis-Sonda.

Prieš ketvirtį amžiaus jo sūnus, nūnai maestro Saulius Sondeckis, mums, saujelei kultūros darbuotojų, kantriai kalbėjo apie muzikos garsų darną, paskui orkestras įkvėptai grojo puštuštei salei. Ir taip kartojo metai po metų, kol tos salės prisipildė – iki Atgimimo.

Šamonė – ne bernelis po klevu, kurį galima panorėjus pažadinti.

Vilniaus universiteto dėstytojos Vidos Domarkienės maloniai tarpininkaujamas, 1987-aisiais susipažinau su jos tėvu Kostu Poškumi. Ketvirtojo dešimtmečio pradžioje Kaune kaip žurnalistas bendravo su Vaižgantu, Vydūnu, Juozu Keliuočiu. Susitikdavo ir su Maironiu, lankėsi Poeto namuose. Tai buvo paskutiniai Maironio gyvenimo metai.

K. Poškus taip prisimena šiuos susitikimus:

– Prašiau, kad Poetas parašytų kokį straipsnelį ar atsiminimų „Naujajai Romuvai“. Kol Maironis žodį ištaria, aš turiu laukt minutę. Papirosėlį nukrato: „Tai pagalvosiu. Parašysiu.“ Kitą kartą ateinu, vėl maloniai priimamas. Duris atidaro patarnautoja, kaimietiška apsiirengusi – su prijuoste ir balta skaryte.

– Gal sesuo ten buvo? – mano klausimas.

– Ne. Dvi patarnautojos. Išlaikė papročius... Poetas labai ramus ir iš

lėto viską daro. Pirmiausia užsidega papirosą. Cigarinė ant stalo buvo. Baldai seni. Krito į akis paprastumas. Koks didelis poetas, o toks savas kaimo žmogus. Kai pamatai, stebiesi, kaip jis gali tokius dalykus rašyti. „Hm hhm. Tai pagalvosiu... Pasistengsiu parašyt.“ Gyveno antrame aukšte. Dabar tuose kambariuose muziejus.

Jei muziejaus lankytojai ieškotų tos peleninės („cigarinės“), aš ją Atgimimo metais mačiau Maironio darbo kambaryje ant rašomojo stalo. Tik ne visuomet ją čia laiko. Muziejaus darbuotojos užtikrino, kad taip ramiau ir joms, ir kolekcininkams.

Tuomet Maironio lietuvių literatūros muziejaus drabužinėje dirbo Sofija

Petrauskaitė-Paulaitienė. Ji mane užkalbino – pirmas pasikabinau palta, o paskutinis pasiimu. Sakau jai, geroji moterie, esu žurnalistas, tad visaip būna. Antai Klaipėdos paveikslų galerijos darbuotoja (irgi drabužinė) ne juokais išplūdo, kad tik prieš pusvalandį atėjęs, o jau prašau palto. Su ekspozicija buvau anksčiau susipažinęs, dabar užbėgau pasižiūrėti, kaip atrodo salės po rekonstrukcijos. Bandžiau aiškinti, kad neturiu laiko ilgiau užsibūti, o ji ir visai išsiveidė. Gerai išidėmėjusi, kada aš atėjęs, per tą laiką, galėjau tik perbėgti sales kaip pūkis (aitvaras), o dar šypsaisi... „Juk išeini nieko nematęs!“ – apmaudžiai kartojo.

Maironio namuose lankiausi taip pat ne pirmą kartą... Bet S. Paulaitienė neatleidi. „Maironis buvo mano mokytojas!“ – pagaliau pergalingai šypsodamasi sako ji man.

1921 metais įstojo į jėzuitų mergaičių mokytojų seminariją, baigė ją 1927 metais. Su Maironiu galėjo susitikti 1922–1923 metais. „Prelatas klausinėjo Lietuvos istorijos, apie kaizerininkus, o aš prastai kalbu, sakau *vaina* ir panašiai. Maironis paklausė, kodėl taip negražiai kalbu. Sakau, kad neseniai grįžom iš Rusijos. „Kokioj vietoj buvote?“ – „Viatkos gubernijoje“, – atsakau. – „Papasakok, kaip ten gyvenote?“ Aš pasakoju apie Iževską, Permę, kur teko gyventi. „Ar ten buvo katalikų kunigų?“ – vėl klausia Maironis. – „Ne, buvo, – sakau, – reikėjo iš Kazanės kviestis. Vienas vaikas gimė, kvietėsi tėvai, tai, kol kunigas atvažiavo, tas vaikas jau vaikščiojo, jam už sutanos įsikibęs tampė.“

S. Paulaitienė – dirbanti pensininkė, malonaus būdo, labai didžiavosi savo darbu. Kalbėjo pavydėtina gražiai – taisyklingai kirčiuodama ir išstardama priegaides.

Išspausdinęs korespondencijas iš Maironio memorialinių vietų (1987),

Felicija Ragauskaitė-Stancikienė su vyru Vincu savo namuose Šilutėje, 1987 m.

gavau laišką. „Nejau Krekenavoje neliko daugiau žmonių, mačiusių ir pažinojusių mūsų tautos dainių?“ – rašė Felicija Stancikienė-Ragauskaitė. Nuvažiavau į Šilutę, kur ji gyveno. Paklausiau, ar ne taip ką parašiau?

– Parašyta teisingai, – atsiliepė F. Stancikienė. – Bet mano sūnus Eugenijus, paskaitęs laikraštį, pasiuntė laišką į redakciją. Sakiau, kad nerašytų. Dabar žmogus turėjo važiuoti tokį kelią. – Tai šis laiškas, – rodau, – kurį gavome, – sūnaus, o ne jūsų? – Taip, sūnaus, nors... mano rašyena labai panaši... Jis sako, mano gyvenimas toks, kad vienos knygos neužtektų viską aprašyti.

Tai buvo viena sunkesnių mano komandiruočių. Moteris labai geros širdies, bet pasiligojusi, nuolat skausmuose. Ilgai kalbėjomės – raute rovėme prisiminimus. Aš užsirašinėjau, ką suvokęs.

Kita vertus, tas nuolatinis gaisras F. Stancikienės akyse pateisino skubėjimą. Be noro išsipasakoti nebūtų taip ryškiai atgijusi, kad ir tarpais, atmintis.

Remiantis F. Stancikienės pasakojimu, Pirmojo pasaulinio karo metais Krekenavoje veikė vaidinčių būrelis, įkurtas ir globojamas Maironio. Ji gerai atsimeina Maironį, tuokart buvo jau mokinė. Kasdien tekdavo eiti į mokyklą pro klebonijos verandą, kurioje dažnai matydavo Poetą su knyga rankose arba ką nors rašančių. Neretai jis mokinius užkalbindavo, kuo, žinoma, jie labai didžiavosi. Mokykloje dainuodavo dainas pagal Maironio žodžius, o vėliau jos pasklido plačiai.

Matydavo Maironį ir su kastuvu rankose.

Maironis su Krekenavos klebonu Kazimieru Kazlausku stengėsi paprastus žmones šviesti. Tada ir buvo sumanyta rengti vakarus ir vaidinimus. Surinkę gabesnius jaunuolius, repetavo ir dar prieš rugiapjūtę parodė pirmąjį vaidinimą – „Genovaitę“. Vaidino klebonijos klojime, kuriame buvo įrengta scena ir pastatyti suolai žiūrovams. Maironis su Kazlausku vaikščiojo po klojimą: džiaugėsi ir sergėjo, kad kas nepadegtu.

F. Stancikienė buvo aštuoneri, kai prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. 1915–1918 metais Maironis praleido Krekenavoje. Čia parašyti eilėraščiai „Nevėžis per karą“, „Marijos giesmė“ ir kt. Iš F. Stancikienės prisiminimų galima numanyti, ką matė ir patyrė Poetas.

– Gerai atsimeinu vokiečių kareivius, kaip jie žiauriai sumušė mano senelį, – kalbėjo moteris. – Senelis Nikodemas Venclavičius, mamos tėvas, turėjo įsirengęs gerą kalvę. Spyną padarydavo – niekas neįeis. Įrankius jam buvo parūpinę sūnūs, mano dėdės, abudu geležinkelininkai, dirbę Maskvos ir Petrogrado depuose. Senelis nenorėjo kareiviams tų įrankių atiduoti. Jį mušė šautuvo buožė per sprandą. Devynias dienas pagyveno ir mirė.

– Ir mamą kone nudūrė, kad nedavė tėvelio smuiko išsinešt. Miestelyje gyventi nebuvo galima. Su sumuštu seneliu ir mes patys – į mišką. Apstojome Ūselių kaime pas pažįstamus. Mokyklos direktorius Mykolas Antanaitis buvo iš to kaimo. Jų šeima didelė, jis nevedęs, brolio vaikus mokė ir kitiems padėjo. Surengdavo mokiniams pramogų. Mes – bežemiai, tai mus pirmiausia susodina į ratus pasivažinėti, turtingesniems sakydavo: „Jūs visad važinėjate, jie – kai kada.“

Jam vis muzikos reikėjo. Iš 4 klasės nuvažiavome į Kauną. Visur – dainuoti: ir Karo muziejui, ir Prezidentūros rūmuose.

M. Antanaičiui mokiniai antkapį nukalė: žmogus sėdi, pasirėmęs rankomis.

Kai mokyklos direktore tapo prelatas Stakausko sesuo Salomėja, ji tuoj atšaukė visus žemės ūkio dalykus. M. Antanaitis, būdavo, sakė, kad ir mažą sklypelį žmogus turėdamas turi mokėti naudingai viską išauginti. Bet Stakausko sesuo manė kitaip: vargetos neturi kur sodinti ir ką sodinti. Jos dukterėčios Michailina ir Kristina kartu su mumis mokėsi, jos mėslo į rankas neims.

Mes – į mišką, tėtis liko namų žiūrėti. Vokiečiai ėjo ir ėjo kaip amaras. Vieni išėina, kiti ateina. Kareiviai

Krekenaviškiai kanklininkai. Iš kairės: mokytojas Strimaitis, Rutkauskaitė, Felicija Ragauskaitė ir mokytojas Stasys Rudys, apie 1927

prisikabino prie tėčio, kad jis – rusas. Mat nešiojo barzdžiukę. Atėmė piniugus, nuvilko švarką. Prie ratų pririšę išsivedė. Kažkokiame kaime išpirkto jį ūkininkas už 5 litrus degtinės. Grįžo – nepažinsi. Tėvelis pasakojo: kare ir vaikas karys. Vokiečiai nuėjo vištų gaudyti. Prie vežimo atsirado piemenukas: „Dėde, aš peiliuką turiu!“ – nesako, kad šeimnininkas pasiuntė. Šalia buvo kūdra, apžėlusis nendrėm, tėvelis tupėjo jose, laukė, kol girti vokiečiai išvažiuos. Tuoj nusiskuto tą barzdą...

Dėdina iš Petrogrado atvažiavo, žuvus dėdei Stasiui (į garvėžį, kurio mašinistas jis buvo, pataikė bomba). Nežinau, kaip ji su mažu vaiku prasmuko per frontą. Galėjo tai būt jau po Spalio perversmo. Atvežė šiltinę.

Atgulėm beveik visi. Mama kelis mėnesius gulėjo, atsirado net pragulę. Paskui tėvelis. Per šventą Jurgį atėjo

bermontininkai. Tuoj prie šulinio. Mama liepė gert, paskui patys.

Kitame miestelio gale Janeckienė laikė mokyklą, dabar ten buvo apstojusi milicija. Raudonieji kulkosvaidžiais ėmė šaudyti, per langus kulkos lekia, padegė kalvę.

„Ragauskai, kalvė dega!“

Tėvelis dar buvo silpnas po šiltinės. Išbėgo ir susmuko...

Bermontininkai užrišo mokyklos duris, langines, šaudė ir sudegino visus žmones.

Tėvelis Feliksas Ragauskas buvo našlaitis. Kunigaikštis Daugirda išleido jį į agronomų mokyklą. Tarnavo Lančiūnovoje pas grafą Chrapovicką. Vedžiojo po laukus grafo svečius. „Ši žemė tik žirniams“, – sako tėvelis. Grafas: „Mano senelis ir prosenelis žinojo: nūr žirniams žemės!“ Bet tėvelis užsišpyrė. Ir jam buvo leista pasėti žirnių,

o tie gerai užderėjo.

Jis vis norėjo turėti savo žemės. Kai Valmoniškųjų dvarą dalijo, matininkas pasižiūrėjo tėvelio dokumentus (kad čia gimęs) ir paakino, sakė: ir tau priklausau.

Mudvi su mama važiavome pas ministrą prelatą Mykolą Krupavičių. Ministras sakė, kad pirmiausia savanoriams reikia duoti. Konfidencialiai, tik mamai, paaiškino. Matai, šiandien duodam, rytoj atimsim. Duodam tik jiems apraminti. Paskui stambinsim ūkius kaip Vokietijoj, bus ne mažesnis kaip 60 hektarų. Geras ūkis tik toks.

Grįžom tuščiomis ir šventai saugojom tą mums patiktą ministro paslaptį.

Tėvelis nuėjo tarnauti į Gudžiūnus, ten Vytauto Didžiojo universiteto profesorius Platonas Jankauskas turėjo dvarą. Tėvelis nukrito nuo stogo. Kai nukrito, Jankauskas, ypač Jankauskienė, ramino: padėsim, išgydysim, bet neskubėję. Paskui gydytojai sako: laikas praleistas! Nė pusės centnerio rugių už tai mamai neatseikėjo. O žmogus liko su lazda vaikščioti.

Tėvelis, jei reikia, būdavo, stogą apdengdavo, ratus apkaldavo. Reikia – pusbačius pakaldavo. Ką iš medžio paima, padaro.

Mama iš tėviškės niekur nesikėlė. Kaimynai sakydavo tėvui: „Kaip tu, Ragauskai, gyveni, juk čia žalčių galas!“

Ten dabar gyvena jauniausios mano sesers Aliutės Slušnienės šeima. Sesuo mano sirgo ir jau pasimirė. Prisimenu, kad kankliuodavom, kol širdis atsigaudavo. Susirinkdavo ir daugiau mergaičių. Vadovavo mūsų ansambliui mokytojas Stasys Rudys. Jis mane labai mylėjo. „Klausykite Ragauskaitės, ji išves, neleis iškrypt“, – sakydavo vadovas kitoms mergaitėms. Arba: „Tu užbaik, klausą turi!“

S. Rudžiui Krekenavos kapinėse, kaip ir mokytojui M. Antanaičiui, pastatytas paminklas. Žmona ir vaikai gyvena (1987) Kėdainiuose.

Kanklės pas mus atsirado, kai atvažiavo mokytojas Strimaitis. Jis mokėjo stygas padaryti.

Kai ištekėjau, mano kankles mamytė vyro seseriai padovanojo. Gimus Algimantui, ji man atvežė kitas kankles į Kaišiadoris. „Tau vėl atvežiau, mokyklyk vaikui.“ Tas kankles tebeturiu.

Vaikai prie muzikos nelabai. Vyras irgi, bet viena anūkė baigė Konservatorių mokyklą.

Pasandravys, 1987 metai. Mokytojas Antanas Juška prie stogastulpio Maironiu, kurį sukūrė inžinierius Kazimieras Smilgevičius ir tautodailininkas Zigmas Janušaitis

Maironio gimtinės šulinys, 1987 m.

Skirta filosofo ARVYDO ŠLIOGERIO 70 m. jubiliejui

Prof. habil. dr. Antanas ANDRIJAUSKAS

Būties tiesos ieškojimai Arvydo Šliogerio „Tyliojo gyvenimo fragmentuose“

Iš pastaruju metu pasirodžiusių filosofinių studijų fundamentalumu išsiskiria prieš dešimtmetį parašyta Arvydo Šliogerio knyga „Būtis ir pasaulis“¹, kurią kartu su V. Drėmos, B. Radevičiaus, V. Kisarauskio, P. Antanavičiaus, V. Vildžiūno, P. Repšio, A. Švėgždos, S. Gedos, O. Balakausko, B. Kutavičiaus bei kitų mūsų kultūros žymybių kūriniams galime laikyti vienu autentiškų negausių mūsų nonkonformistinės, arba „išstumtosios“, kultūros reiškinių. Nebuvo manoma ją skirti oficialiajai kultūros vartojimo rinkai, todėl formavosi, tyliai konfrontuojant su totalitarinio pasaulio stipriųjų valia – prieš oficialiosios ideologijos nuostatas. Daugelis, norėjusių likti ištikimi savo idealams, kūrybiniam pasauliui ir siekusių nuoširdžiai tarnauti savo tautai, buvo priversti užsisklęsti savyje ir kurti tik bendraminčiams. Tai ir yra svarbiausių nonkonformistinės kultūros bruožų – jos maksimalaus sukaupimo, intymumo ir autentiškumo – pagrindas.

Šiuo vidiniu sukaupimu bei joje slypinčia tylia sprogstamąja jėga mane labiausiai ir domina recenzuojamoji knyga, kurią įvardiju kaip geriausią iš visų Šliogerio veikalų. Kuo ji svarbi paties filosofo ir lietuvių filosofijos raidai? Tikriausiai tuo, kad, būdama autentišku savo gyvenamojo meto dvasinės rezistencijos dokumentu, 1) padeda natūraliai įsikverbti į Šliogerio „mąstymo laboratoriją“, atkurti jo kelių filosofijos istorijos labirintuose; 2) paaiškina, kaip, kuomet ir kodėl dvasinėje mąstytojo raidoje įvyko kokybinis lūžis, nulėmęs kokybiškai naują jo kalbą; 3) atskleidžia, kokios idėjos, filosofinės tradicijos tai neabejotinai veikė.

„Būtis ir pasaulis“ – labai savita knyga: čia glūdi įvairios egzistencinės prasmės turinčios temos, idėjos, leitmotyvai. Ji, kaip ir daugelis Kierkegaard'o, Nietzsche's, Prousto, Kafkaos veikalų, parašyta intymaus dienoraščių forma. Nors jos sandara išoriškai nesistemiška ir fragmentiška, yra gana vientisa. Tie patys leitmotyvai, apmąstymai apie žmogaus būties prasmę kartojasi gana dažnai. „Būtis ir pasaulis“ iš tiesų yra „tyliojo gyvenimo fragmentų“ vėrinys, atsiradęs autoriui atsiribojus nuo išorinio pasaulio šurmulio ir pasinerus į kitą būties suvokimo plotmę. Šis sudėtingas fragmentinių apmąstymų, tobulai nugludintų aforizmų audinys galėjo būti pateiktas ir kitaip. Tačiau sudėtingos knygos kompozicijos problemos – tai paties filosofo prerogatyva, ir tik jam spręsti, ar reikėjo „išvalyti“ prieštaravimus, padaryti ją nuoseklesnę. Mančiau, kad šiam veikalui ir teikia žavesio būtent toks pavaldas. Vėlesnių kartų skaitytojai tikriausiai bus dėkingi už tai, kas tekste liko „neišvalyta“.

„Tyliojo gyvenimo fragmentuose“ yra filosofo dialogų su kitais mąstytojais, polemizuojama su klasikinių, daugiausia egzistencinės pakraipos, tekstų teiginiais, apmąstoma filosofijos paskirtis, jos tikslai, žmogaus būties ir kūrybos prasmės, pažinimo ribos, žmogaus vieta pasaulyje. Skaitytojui, pripratusiam prie „skaidrių“ viena-reikšmių filosofinių tekstų, „Būtis ir pasaulis“ atrodo tarsi mįslingas *Yijing*

(garsiosios kinų „Permainų knygos“) tekstas: jame netrūksta įžvalgių ir giliaprasmių pastabų, imlių poetinių metaforų, netikėtų minties nuokrypių. Šliogeris, būdamas XX a. intelektualinės kultūros šalininkas, operuoja iš skirtingų kultūrinių tradicijų perimtais įvaizdžiais, idėjomis, net dviprasmybėmis, tarsi provokuodamas skaitytoją aktyviai sekti slapčiausiu jo minčių zigzagais.

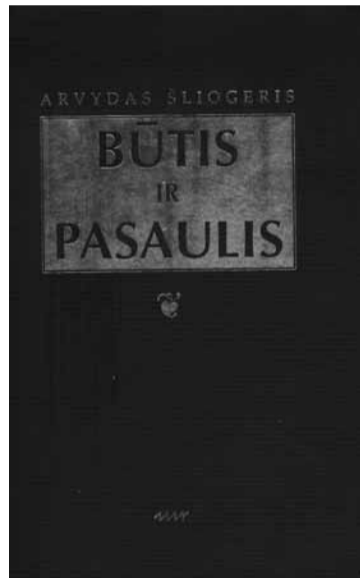
„Būtyje ir pasaulyje“ matyti sudėtingos, o neretai ir dramatiškos, filosofinės mutacijos, ieškojimų, blaškymosi ir atradimų pėdsakai. Svarbiu bruožu laikyčiau „minties judėjimą“, dvasinį aktyvumą, savitų mąstymo būdų ieškojimą, mėginimą išsiveržti iš marksistinės filosofijos dogmų į „kitą“ egzistencinio mąstymo plotmę. Gvildendamas Schopenhauerio, Kierkegaard'o, Nietzsche's, Jasperso ir Heideggerio idėjas mėgina pateikti savitas tradicinių egzistencinės ontologizuotos filosofijos plėtojimų temų variacijas.

Savosios „filotopijos“ – t. y. „mąstymo, nukreipto į atvirumo vietą“ – pagrindu Šliogeris įvardija ne būties ir mąstymo tapatybę, o iš Kierkegaard'o ir Hegelio polemikos išsirutuliojusį būties ir pažinimo nepriklausomybės principą. Jis, kaip ir Heideggeris, teigia, kad būties kategorija, kuria operavo klasikinė Vakarų filosofija, iš tikrųjų reiškė „ne būtį“, o „tarsi būtį“. Tradicinę išorinio pasaulio pažinimo besiremiančią Vakarų filosofiją Šliogeris, kaip ir Heideggeris, vadina „būties užmarštimi“. „Tradicinė filosofija, – rašo Šliogeris, – apmąstė būties kategoriją, tačiau tos kategorijos gyvenimo vieta buvo ne ta pati būtis, o tai, kas būties atžvilgiu yra transcendentiška. Būties atributai buvo priskiriami prie pažinimo, todėl būties kategorija eksplikavo ne būties, o pažinimo transcendentinį struktūrą ir buvo ne būties – savyje apmąstymas, o pažinimo savimąsta. Būties mąstymo istorija iš tikrųjų buvo pažinimo savizinos istorija. Autentiško būties mąstymo pradžia – ne būties kategorija, o toji vienintelė ontologinė vieta, kurioje ir per kurią būtis atsiveria. Tokią vietą aš vadinu *būties fenomenu*“ (išskirta autoriaus. – A. A.) (fr. 9, p. 27–28).

Taigi Šliogerio pasaulėžiūros pervertą į autentišką „būties fenomenų“ apmąstymą lėmė „išsiskaitymas“ ir savitas Kierkegaard'o, Nietzsche's ir ypač Heideggerio tekstų perpratimas. Gilinimasis į ontologizuotos filosofijos tekstus, jų įvaizdžius ir kategorijas bei moderniosios filosofijos sąvokų atitikmenų ieškojimas lietuvių kalboje teikia filosofui galimybę ne tik nagrinėti „kitas“ idėjas, tačiau ir pritaikyti jas savos gyvenimiškos pozicijos saviraiškai. Mančiau, kad pradėti didžiai asmeniškų ir nedidelės apimties esė Šliogerį paskatino verčiami klasikiniai vokiečių filosofijos tekstai, kurie stipriai paveikė jo mąstymo ir filologinę kultūrą.

„Tyliojo gyvenimo fragmentai“ – tai dramatiško filosofo susidūrimo su konkrečia tikrove padarinys. Šis „susi-dūrimas“ jam visada yra „konfrontacija“, įsigalėjusių mąstymo schemų bei tradicinių mąstymo būdų neigimas. Atskirų būties reiškinių „išplėsimas“ iš įprastinio konteksto, fenomenologinis jų preparavimas bei aiškinimas čia visada susijęs su įdėmiu „išsižiūrėjimu“ į juos ir substancionalaus turinio aptikimu. Šis būties giluminės tiesos „atsivėrimas“ verčia Šliogerį, kaip ir anksčiau suvokusį heideggeriškiosios

būties filosofijos prasmę vėlyvąjį A. Maceiną, kitaip pažvelgti į „nefilosofišką“ lietuvių kalbos išgales, atsikratyti jos „nefilosofiškumo“ komplekso ir išryškinti naujas lietuvių kalbos žodžių reikšmes, prasmės įvairovę. Šliogerio pasirinkta gyva, polemiska, eseistinė, pabrėžtinai intymi filosofavimo maniera teikia jam galimybę itin įtaigiai prabilti apie opiausias žmogaus būties problemas. Geriausiuose fragmentuose, be tradicinių spekuliatyvių filosofinių kategorijų, jis vartoja ir „poetinio filosofavimo“ stiliui būdingas itin jautrias, didžiai asmenines situacines sąvokas.

Arvydo Šliogerio knyga „Būtis ir pasaulis“ (Vilnius: Margi raštai, 2006)

Remdamasis ontologizuotos egzistencinės filosofijos tradicija, Šliogeris ne tik vaduojasi iš filosofijos „griežto moksliskumo“ mitologemų, tačiau ir paneigia marksizmo įdiegtą požiūrį į filosofijos istoriją, kaip į pažangios raidos pasekmę. Iš tikrųjų, kaip taikliai pažymėjo Jaspersas, „filosofijos istorija yra panaši į meno istoriją“, nes didingiausi jos kūriniai yra visiškai unikalūs ir nepakartojami. Vadinasi, kiekvienas iškilus filosofas, priklausomai nuo savo asmenybės, mąsto ir iš filosofinio mąstymo gelmės kuria savitą pasaulėvaizdį. Šliogeris taip pat teigia mąstančios asmenybės egzistencinės patirties unikalumą. „Egzistencinės patirties paradoksas: ji niekada nesikartoja ir nuolatos kartojasi, ji visuomet unikali ir visuomet ta pati. Kaip tik tuo egzistencinė patirtis skiriasi nuo pragmatinės ir metodizuotos“ (fr. 67, p. 80).

Tikroji filosofija Šliogeriu ne mokslas, o pasaulėžiūra, itin asmeninės būtiškosios patirties išraiška. Filosofija jam yra mąstymas, nukreiptas į būties atvirumo vietą, kurioje įvyksta būties atsivėrimas mirtingajam. Filosofas, kaip ir egzistencialistas, nuolat pabrėžia, kad mokslinis pažinimas turi savo natūralias vientiso būties pasaulėvaizdžio suvokimo ribas. Filotopiškai suprantama filosofija, teigia jis, nėra nei išmintis, nei išminties meilė, nei pažinimo būdas, nei hermeneutika, nei fenomenologija, nei ontologija, nei, juo labiau, koks nors „mokslas“. Tai pastanga apmąstyti būties atvirumo akimirkas, t. y. egzistencinę patirtį. Filotopija nesistengia ir negali atsakyti į klausimus: kas yra būtis? kokia ji? kodėl yra? ir pan., nes būtis yra nepažini, o visi tie klausimai nukreipti į tariamą galimybę pažinti būtį.

Sąmoningai atsiribodamas nuo objektyvaus išorinio pasaulio pažinimo ir remdamasis unikaliomis egzisten-

cinės patirties apmąstymu, Šliogeris seka Kierkegaard'u, Nietzsche ir Heideggeriu. Šie mąstytojai plėtoja nesubstancionalią žmogaus būties sampratą (asmenybė – ne fiksuota duotybė, o nuolatos atsiskleidžiančių galimybių visuma) ir ontologinę problematiką subjektyvizuoja. Jau Kierkegaard'as Descartes'o tezei *cogito ergo sum* priešpriešino savąją asmeninę tezę „Aš esu čia ir todėl mąstau, kad esu čia“. Šliogeris perima šį „subjektyvaus mąstytojo“ teiginį apie žmogaus egzistencijos pirmapradžiškumą ir, veikiamas Heideggerio, unikalią egzistencinę asmenybės patirtį vadina „būties atsivėrimu“. Pastarojo mąstytojo idėjų paskatintas, Šliogeris kritikavo ankstesnę neautentišką filosofiją, tikėjo, kad tikrosios mąstysenos pradžia – ne *uždara loginė ar filosofinė sistema, o nuolatinis egzistencinės tiesos ieškojimas*. Mąstymo „atvirumas“ Šliogeriu tampa tikrosios filosofijos modusu, kuriuo remdamasis „aš“ projektuoja būties atvirumo akimirkas ir kuria savo vidinį pasaulį.

„Būtis ir pasaulis“ teikia daug meno apmąstyti ne tik dvasinę Šliogerio raidą, bet ir dabartines mūsų filosofijos plėtotės problemas, kurios nuolat kyla skaitant. Šį veikalą galima laikyti ne tiek atsaku į vulgarą materializmą ar sociologizmą apraišką, kiek pirmiausia į pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje įsigalėjusią anglosaksiškojo neopozityvumo analitinę ir kalbos filosofijos tendencijas, į lėkšto metodologizmo ir filosofijos moksliskumo kultą. Reikia pripažinti, kad šios pozityvistinės nuostatos totalinės filosofijos ideologizacijos sąlygomis buvo itin reikšmingos, nes daugeliui filosofų padėjo atsiriboti nuo ideologinių stabarų ir ginti filosofinės problematikos grynumą. Tačiau pastaruju metu vis labiau ryškėja jų neperspektyvumas, kadangi filosofijos atitrūkimas nuo gyveningųjų savo šaknų naikina giluminį filosofinio mąstymo ryšį su pagrindinėmis žmogaus būties problemomis ir keičia pirmąją estetinį filosofinio mąstymo pobūdį. Dabar, nušlūgus Vakarų susižavėjimui neopozityvizmu, semiotika, struktūralizmu, analitine bei kalbos filosofija ir atgyjant platesnės kultūrologinės humanitarinės orientacijos filosofijai, matyti neopozityvistinių tendencijų ribotumas ir akivaizdus rimtų kultūros filosofijos ir filosofijos istorijos studijų trūkumas Lietuvoje.

„Būtis ir pasaulis“ teikia vilčių, kad Šliogeris ir jo kolegos vis daugiau nukreips savo intelektualinę energiją šia taip reikalinga mūsų filosofijai linkme. Tai iš dalies ir patvirtina kitų filosofo parašytų knygų („Žmogaus pasaulis ir egzistencinis mąstymas“, 1985; „Daiktas ir menas“, 1988) pasirodymas. Jos sukeldavo natūralų norą pasidalyti spaudoje mintimis apie gvildinamas problemas, kurios artimos ir mano interesams. Man visada imponavo Šliogerio siekimas nukreipti lietuviškąją filosofiją gvildinti aktualias ontologines problemas. Tačiau, kita vertus, išaugęs gilios pagarbos Rytų kultūrai ir filosofijai aplinkoje, negalėjau priimti jam, kaip ir kai kuriems kitiems lietuvių filosofams, būdingo vienpusiško eurocentrizmo ir neigiamo požiūrio į Rytų kultūras bei mąstymo tradicijas. Tai ir buvo pagrindinė priežastis, kodėl atsakiau sumanymo rašyti recenzijas apie dvi anksčiau pasirodžiusias knygas; maniau, kad tai laikinas reiškinys. Tačiau pastarąją pastabą lėmė ne tik

emocijos: gvildendami šliogeriškąją eurocentrizmą, manau, atskleidžiamė vieną pagrindinių jo filosofijos paradoksų ir net vidinį prieštaravimą.

Įdėmiai skaitydami Šliogerio knygas, įsitikiname, kad lemiamą įtaką jo filosofijai formuoti turėjo vėlyvoji Heideggerio filosofija, kurioje „posūkis“ nuo ankstyvosios „Būties ir laiko“ problematikos į naują „poetinio filosofavimo“ plotmę yra susijęs su stipriu Tolimųjų Rytų (daoizmo, čan, dzen) filosofijos poveikiu. Net pats vėlyvoji Heideggerio gyvenimo bei mąstymo būdas, vertybinės orientacijos daug kuo primena daoistų ir dzenbudistų gyvenimą. Įrodinėdamas klasikinės Vakarų filosofinės tradicijos nesugebėjimą atskleisti „būties tiesą“, teigia, kad Rytų išmintis, nedualistinis Laozi ir dzenbudistų mąstymo stilius geriausiai padeda atskleisti „kelį į būties tiesą“. Pažymėtina, kad Heideggeris tarp šiuolaikinių Vakarų filosofų – ne išimtis, o „simptomiskiausias“ reiškinys. Tradicinė Vakarų filosofijos krizė verčia ieškoti naujų neklasikinių mąstymo principų, kitų intelektualinių tradicijų. Natūralu, jog daugelio žymiausių Vakarų mąstytojų žvilgsniai krypta į Rytų filosofiją, į jai būdingą mąstymo ir būties vienovę, amžinųjų tiesų ir autoritetų neigimą, mąstymo atvirumą. Tačiau grįžkime prie Šliogerio filosofijos, kuri, perimdama daugelį fundamentalių daoizmo ir dzen filosofijai veikiančių susiformavusių vėlyvoji Heideggerio „poetinio filosofavimo“ principų, išoriškai neigia idėjas, sudarančias jo filosofijos pagrindą.

Kitas ryškus Šliogerio filosofijos leitmotyvas, su kuriuo norėčiau polemizuoti – tai „helenomanijos kompleksas“ (žr. p. 200, 201, 204, 211, 220 ir t. t.), kurį įvardijau kaip „svajingą romantišką iliuziją“. Toks vienpusiškas graikų kultūros ir filosofijos aukštinimas – tai ne kas kita, kaip J. Winckelmanno, J. G. Lessingo, J. W. Goethe's ir vokiečių klasikinio idealizmo kūrėjų mitas, žavinga iliuzinė tikrovė neegzistavusi filosofinė-estetinė konstrukcija, kuri atliko šviesaus idealo misiją niūrijoje prūsiskosios monarchijos tikrovėje. Šis „helenomanijos“ leitmotyvas, demaskuotas J. Burckhardto ir Nietzsche's kultūros filosofijoje, šandien man atrodo kaip šviečiamasis anachronizmas, kuris gali būti pateisinamas tik kaip pirmąją būties vienovės ir darnos ilgesio išraiška mūsų „suskilusiam“ sujauktų vertybių pasaulyje. Tačiau šie priekaištai yra nukreipti ne prieš idealą, kuris filosofui reikalingas, net būtinas, o prieš perdėtą tiesioginį šio idealo priešpriešinimą „neklasikiniams“ Rytams ir nuolatinį pastarųjų traktavimą dedant minuso ženklą. Nuodugniau šias lietuviškajai filosofijai apskritai būdingas problemas tikiuosi aptarti atskirame straipsnyje.

Baigdamas apmąstymus apie „Būtį ir pasaulį“, norėčiau dar kartą pasidžiaugti šiuo veikalu, labai reikšmingu ne tik dvasinei Šliogerio evoliucijai, bet ir lietuvių filosofijai apskritai. Nors ir ne visiems priimtina tokia filosofavimo maniera, atskiros mintys, tačiau jo filosofija visada žadins mąstyti, polemizuoti, ieškoti tiesos. Linkiu filosofui tęsti taip reikalingą mūsų kultūrai originalaus filosofo ir itin svarbų profesionaliausio klasikinių filosofinių tekstų vertėjo darbą.

Rinkos kaina – ekonominė ar sociologinė sąvoka?

Šiomis mintimis norisi pasidalyti po mūsų straipsnio „Suderintas agentų ir stochastinis finansų rinkų modelis“ paskelbimo laisvos prieigos tarpdisciplininiame mokslo žurnale PLoS ONE¹.

Tai daugelio metų pastangų, įgyvendinamų VU Teorinės fizikos ir astronomijos institute, plėtoti ekonofizikos tyrimus ir Lietuvoje rezultatas. Nors atlikti darbai daugiausiai siejami su akcijų kainų svyravimų biržose statistikos modeliavimu, panaudojant statistinės fizikos metodus, jų idėjinis pagrindimas ir gaunamų rezultatų apibendrinimas aprėpia daug platesnes socialinių ir fizinių mokslų ribas. Noras praplėsti nusistovėjusias ribas ir pasiekti daugiau savitarpio supratimo tarp dirbančių fizinių ir socialinių mokslų metodais yra mūsų pagrindinė motyvacija užsiimti ekonofizika.

Kaina ekonomikoje atlieka esminį vaidmenį, nes tik jos pagalba praktinėje ir teorinėje ekonomikoje atsiranda kiekybinis aprašymas pasitelkiant piniginę išraišką. Tarp visų kainos apibrėžimo galimybių rinkos kaina užima ypatingą vietą, nes ji yra artimiausia visiems realioje ekonomikoje vykdomiems prekių ir paslaugų mainams. Todėl tikėjimas rinkos kainos objektyvumu yra vyraujančios ekonomikos teorijos pagrindas, grindžiamas racionalių lūkesčių ir efektyvios rinkos sąvokomis. Šiomis koncepcijomis vadovaujasi didžiulė finansinių rinkų (akcijos, kiti vertybiniai popieriai, investiciniai finansiniai instrumentai, valiutų mainai ir t. t.) pramonė, neišvengiamai lemianti ir visos globalios ekonomikos sveikatą. Tačiau nuolat pasikartojančios globalios ekonominės krizės stiprina vyraujančios ekonomikos teorijos kritiką gretas.

Ekonofizikos tyrimai, skirtingai nuo ekonometrijos, daug daugiau dėmesio skiria vyraujančios ekonomikos teorijos kritikai, kadangi stebimų fluktuacijų mastas fizikams labai sunkiai yra suderinamas su pusiausvyrine efektyvios rinkos samprata. Stiprėja kritikos balsai ir tarp ekonomistų, daug daugiau dėmesio skiriama tokioms kryptims kaip elgsenos finansai (angl. *behavioral finance*). Prie šios pakraipos tyrėjų reikia priskirti ir 2013

m. Nobelio premijos laureatą, lietuvių kilmės Jeilio universiteto profesorių Robertą Šilerį (Robert Shiller). Tai, kad 2013 metais ekonomikos Nobelio premija tuo pačiu metu buvo skirta ryškiausiai efektyvios rinkos koncepcijos šalininkui prof. E.F. Fama ir šios teorijos kritikui, rodo, kad ekonomikos ir finansų mokslas yra tikroje kryžkelėje. Mūsų nuomone, elgsenos finansų atstovų kritiškumas ekonometrijos metodų atžvilgiu iš dalies jiems trukdo rimčiau įvertinti ekonofizikos pastangas prisidėti prie alternatyvios teorijos plėtos. Nežiūrint to, supratimas, kad labai nestabilūs finansiniai ir ekonominiai procesai turi būti nagrinėjami remiantis statistinės fizikos metodais nuolat stiprėja.²

Elgsenos ekonomikos ir finansų atstovų nuomone, rinkoje veikiančių subjektų (agentų) elgesys panašesnis ne į viską gebančio įvertinti ir apskaičiuoti intelekto veikimą, bet į žemiškų būtybių, kurioms būdingi psichologiniai ir intelektualiniai trūkumai, elgseną. Pavyzdžiui, labai reikšmingu jie laiko prekeivių polinkį vienas kitą imituoti, mažiau pasikliaujant savarankiškai priimamais sprendimais. Mūsų darbu siekiama parodyti, kad galima sukurti vieningą finansų rinkų modelį, kuriame agentų (prekeivių) pasirinkimas tarp trijų skirtingų veikimo strategijų yra grindžiamas tik tikimybinio agentų perėjimu tarp galimų pasirinkimų. Matematiškai tai yra Alano Kirmano pasiūlytos šuolio tikimybės tarp dviejų alternatyvų, aprašančios minios jausmo sąveiką tarp agentų, tame tarpe ir skruzdėlių bendruomenėje.³

Tuo mes siūlome formalų minios jausmo elgsenos modelį, pritaikytą finansų rinkoms, kurio sprendimas statistinės fizikos metodais sukuria makroskopinį finansų aprašymą pasitelkiant stochastines diferencialines lygtis. Modelinio aprašymo pagrindinis tikslas – atkurti realiose akcijų rinkose nuo Vilniaus iki Niujorko stebimų kainų svyravimų bendrąsias statistines savybes.

Išsamus realių rinkų gražos statistikos atkūrimas, aprašant laipsniško pobūdžio gražos skirstinius ir absoliučios gražos galios spektrinius

tankius bei autokoreliacijas, taip pat atkuriant labai specifinius tos statistikos bruožus, rodo, kad minios jausmo visuotinumai gali būti esminė rinkos dalyvių savybė, užgožianti jų labai įvairų ir todėl mažai reikšmingą racionalumo pasireiškimą. Mūsų nuomone, racionalumas yra toks įvairus ir toks nevienareikšmis, kad galutiniame bendrame viso agentų sociumo veikime matosi tik bendriausia statistiškai reikšminga savybė – minios jausmas, o racionalumas yra tai, ko galime nepaisyti, kaip nepaisome atskirų dalelių trajektorijų, nagrinėdami termodinamines sistemas.

Mūsų siūloma agentų grupių struktūra remiasi pripažintu pasirinkimu tarp trijų galimybių⁴: 1) vidinės (fundamentalios) vertės pagrindais besiremiantys prekeiviai – fundamentalistai, kurie akcijas perka, kai jų rinkos kaina yra žemesnė už fundamentalią vertę ir parduoda, kai aukštesnė; 2) spekuliatyvūs prekiautojai, kurie, prognozuodami tolimesnę rinkos kainos raidą, tiki, kad ji augs – optimistai ir 3) spekuliatyvūs prekiautojai, kurie tikisi, kad rinkos kaina artimiausioje ateityje kris – pesimistai. Nuolatinis, dinamiškas agentų pasirinkimo kitimas keičia pasiūlos ir paklausos santykį, taip pat formuoja ilgalaikę akcijų kainos dinamiką. Tam, kad tokia dinaminė vidinė agentų populiacijos kaita atspindėtų pokyčius realiose rinkose, turėjome ją patalpinti į nuolatinio išorinio poveikio – išorinio informacinio ar atsitiktinio pavedimų srauto triukšmą. Tai ir yra visas, ko reikia siekiant atkurti visas pagrindines bendrąsias akcijų kainos dinamikos statistines savybes, pasikartojančias visose rinkose ir visoms akcijoms. Nors pats modelis turi net keletą parametrų, stiprioji modelio pusė yra tai, kad parametrų verčių rinkinys yra bendras visoms akcijoms ir visoms rinkoms.

Taip pat darbas demonstruoja galimybę aprašyti akcijų kainos dinamiką pasitelkiant atminties neturinčius (Markovo) agentų šuolius

Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos pirmininkas, Vilniaus universiteto Teorinės fizikos ir astronomijos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas habil. dr. Vyngintas Gontis

tarp galimų elgsenos pasirinkimų. Mūsų nuomone, pasiūlytas modelis reikalauja naujos rinkos kainos, demonstruojančios labai didelius nuokrypius nuo jos fundamentalios vertės, interpretacijos. Rinkos kaina tampa ne tiek visos žinomos informacijos apie įmonę ir jos perspektyvą racionaliu, kiekybiniu įvertinimu, bet atspindi minios jausmų grindžiamus agentų bendruomenės klaidžiojimus, atsisakant fundamentalaus kainos suvokimo ir visu būriu pasiduodant spekuliacinėms tendencijoms. Tokius klaidžiojimus gali paskatinti stiprėjantis visuotinis įsitikinimas dar neregėtomis ekonominėmis galimybėmis, kurias paprastai nepagrįstai žadina įsigalintis tikėjimas naujomis finansinėmis, technologinėmis, ar socialinėmis politinėmis tendencijomis. Kadangi rinkos kaina modelyje remiasi agentų nuomonės dinami-

ka, mes pagrįstai klausiame, ar ji yra ekonominė ar sociologinė kategorija. Atsakydami sau į šį klausimą, esame linkę manyti, kad fundamentali vertė yra daugiau ekonominė kategorija, o rinkos kaina – sociologinė. Atskirti įvairias kainos sudedamąsias dalis praktiškai gali būti pakankami sunku, bet pats uždavinio formulavimas gali padėti, ieškant galimybių stabilizuoti realiai stebimus milžiniškus rinkos kainos svyravimus, sukeliančius mažesnes ir globalias ekonomines krizes.

Mūsų nuomone, minios jausmas, kaip statistiškai labai reikšmingas prekiautojų elgsenos bruožas, gali būti labai naudingas ir stabilizuojant nepageidautinus rinkos kainos svyravimus. Pasirodo, kad gali pakakti visai nedidelio agentų skaičiaus, išskirtinai prekiaujančių tik remiantis fundamentaliu suvokimu apie kainą, kad jų pasirinkimas per minios jausmo mechanizmą padarytų reikšmingą įtaką visų kitų agentų elgesiui ir tuo pačiu stabilizuojančiai atsilieptų rinkos kainai⁵. Žinoma, yra akivaizdu, kad tokio stabilizavimo mechanizmo įgyvendinimui reikalingas gilus, naujas fundamentalios kainos suvokimas, galintis padėti atsiplešti nuo vyraujančio rinkos kainos, kaip pagrindinio atskaitos taško, vertinimo.

Vyngintas Gontis

¹ Gontis V., Kononovicus A. (2014). Consentaneous Agent-Based and Stochastic Model of the Financial Markets. PLoS ONE 9(7): e102201. doi:10.1371/journal.pone.0102201

² Castellano C., Fortunato S., Loreto V. (2009). Statistical physics of social dynamics. Reviews of Modern Physics 81: 591–646. doi: 10.1103/revmodphys.81.591

³ Kirman AP. (1993). Ants, rationality and recruitment. Quarterly Journal of Economics 108: 137–156. doi: 10.2307/2118498

⁴ Lux T., Westerhoff F. (2009). Economic crisis. Nature Physics 5: 2–3. doi: 10.1038/nphys1163

⁵ Kononovicus A, Gontis V (2014) Control of the socio-economic systems using herding interactions. Physica A 405: 80–84. doi: 10.1016/j.physa.2014.03.003

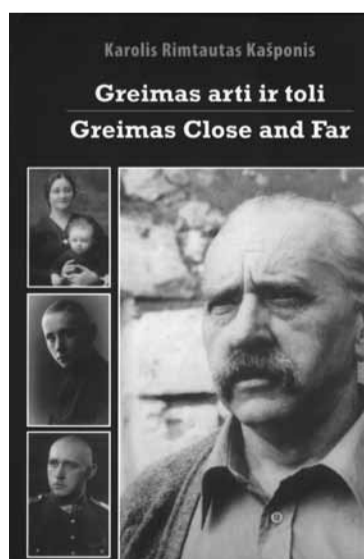
IR ŽMONĖS, IR KNYGOS TURI SAVO LIKIMUS

Arnoldas PIROČKINAS

Kai prof. dr. Karolis Rimtautas Kašponis padovanojo man savo sudarytą knygą „Greimas arti ir toli / Greimas Close and Far“ (Kaunas: „Naujasis lankas“, 2014. – 120 p.) su tolimus studijų laikus primenančiu įrašu, pirmiausia visu ryškumu iškilo 1952–1954 metų Vilniaus universiteto studentų liaudies dainų ir šokių ansamblis, jo dalyviai – vadovai ir studentai. Labai įvairiai susiklostė jų likimai. Ne visiems buvo lemta gyvenimo kelyje pakilti į mokslo, meno ar visuomeninės veiklos aukštumas. Tarp jų, kuriems likimas buvo palankus, – neužmirštami liuanistai: žymiausias mūsų kartos lietuvių literatūros kūrėjas Justinas Marcinkevičius, prof. habil. dr. Juozas Stonys (abu jau amžiną atilsį), tautosakininkas akad. prof.

habil. dr. Leonardas Sauka, poetas ir vertėjas Jonas Jakštas. Iš medikų minėtini prof. habil. dr. Viktoras Baltaitis, ilgus metus vadovavęs Vilniaus III (dabar Mykolo Marcinkevičiaus) ligoninei, Leonas Didžiulis (abu taip pat mirę), doc. dr. Algimantas Valinskas ir chirurgas Tadas Kardas.

Ansamblyje dalyvavo studentų iš visų fakultetų, ir šiandien išvardyti iškiliausius sunku. Tačiau dviejų Ekonomikos fakulteto (tada būta tik vieno) studentų jokiū būdu nepraleisi. Šią dviejų ansamblių kelias į intelektualinės veiklos viršūnes ypatingas: baigę savo specialybės studijas universitete, iš karto stojo į Lietuvos konservatoriją (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija). Taip padarė vėliau išgarsinusio Lietuvą etnografinio ansamblio (po kiek laiko tapęs Lietuvos folkloro teatru) kūrėjas, puoselėtojas, pagrindinis režisierius, taip pat dar-

Karolio Rimtauto Kašponio knyga „Greimas iš arti ir iš toli / Greimas Close and far“

bavęsis kaip chorvedys, pedagogas ir publicistas Povilas Mataitis, už savo kūrybinę veiklą kartu su žmona Dalia Mataitiene 2010 m. gavęs Lietuvos nacionalinę premiją. Chronologiškai pirmasis iš ekonomikos į muziką „emigravo“ mūsų minėtos knygos sudarytojas Karolis Rimtautas Kašponis, kuris 1962 m. baigė Lietuvos konservatorijoje dirigavimo klasę. Kas šiandien pasakys, kiek šiems dviem ansamblečiams atsidėti muzikai įtakos turėjo dalyvavimas Vilniaus universiteto studentų liaudies dainų ir šokių ansamblyje?

K. R. Kašponis neišsitemko nė muzikoje. Be praktinio vadovavimo chorams, ansambliams bei orkestrams ir dėstymo muzikos mokyklose, taip pat toje pačioje akademijoje, jam užteko jėgų ir ryžto intensyviai dirbti mokslo tiriamąjį darbą – ėmė gilintis į lietuvių chorinės muzikos problemas. Pirm-

sis šių tyrimų etapas baigtas studija „Lietuvių tarybinė chorinė muzika a capella“ (1979). Tyrinėjant chorinės muzikos problemas, ko gero, K. R. Kašponiui bus kilusi mintis nustatyti ryšį tarp melodikos ir lietuvių kalbos. Ši idėja kaip Ariadnės siūlas, matyt, nuvedė jį prie bene žymiausio XX amžiaus antrosios pusės tarptautinio masto / kalbininko, vieno iš naujos humanitarinių mokslų šakos kūrėjų – Algirdo Juliaus Greimo (1917–1992) darbų. Kuo daugiau gilinosi į šio mokslininko teorijas, tuo labiau ėmė žavėtis ne tik semiotika, bet ir jos kūrėjo asmenybe.

Tačiau kol kas palikime mokslininko asmenybę ir bent keliais bruožais apibūdinkime semiotiką – naują mokslą, susiformavusį, galima sakyti, po Antrojo pasaulinio karo. Koks tai

EKOLOGIJOS PLĖTRA

Ekosistemų paslaugos ir politinė ekologija

Vaidas BALYS,
Gamtos apsaugos asociacija
„Baltijos vilkas“

Pradėsiu nuo perspėjimo. Vilniams metas sunerinti, nes vilkai priartėjo prie sostinės – jie jau klaidžioja miškuose ties Radviliškiu. Jums baisu? Greičiausiai ne, gal net juokinga, kaip ir man. Tačiau prancūzams atrodo kitaip, bent jau toks įspūdis gali susidaryti iš „Lietuvos žinių“ publikacijos, perspėjančios apie prie Paryžiaus per 160 km priartėjusius vilkus.

Šiame straipsnyje (originalus šaltinis – BBC publikacija) vilkas pristatomas kaip Prancūzijos avių augintojų siaubas, o plėšrūno ir žmogaus sugyvenimo perspektyva piešiama niūriomis spalvomis. Trumpai tariant, nieko ypatingai naujo ar netikėto, dėl ko vertėtų publikaciją kaip nors išskirti. Dėmesį atkreipiau tik dėl to, kad ji priminė apie straipsnį-repliką „Conserving Carnivores: Politics in Play“ (grubus vertimas pagal turinį būtų „Plėšrūnų apsauga: politiniai aspektai“), kovo mėnesį publikuotą „Science“ žurnale.

Šiame dviejų mokslininkų autorių, kurių vienas – prancūzas, tekste taip pat kalbama apie Prancūziją, vilkus ir avių augintojus, tačiau visai kitu kampu. Tačiau prieš pristatydami jų mintis turiu padaryti įžangą apie vadinamąsias ekosistemų paslaugas.

Ekosistemų paslaugos

Paskutiniu metu gamtos moksluose ir politikoje dažnai pasitelkiama madinga sąvoka „ekosistemų paslaugos“ (angl. *ecosystem services*), apie kurią žingidesni gali pradėti domėtis kad ir nuo atvirosios enciklopedijos *Wikipedia* straipsnio http://en.wikipedia.org/wiki/Ecosystem_services. Trumpai ekosistemų paslaugos apibrėžiamos kaip paslaugos, kurias ekosistemos teikia žmonijai.

Turbūt niekam nereikia įrodinėti, kad mūsų gyvenamoji aplinka, jos procesai ir gėrybės, kuriomis naudojames, yra įvairių ekosistemų veikimo produktas. Maisto medžiagos ir grynas oras, augalų apdulkinimas ar klimato reguliavimas – už visa tai turime būti dėkingi įvairioms gyvybės formoms bei jų sistemoms. Nors šie savaime suprantami dalykai niekam nekėlė abejonių, tačiau ne taip ir seniai kažkam kilo mintis formalizuoti žmogaus ir gyvosios aplinkos santykį. Todėl dabar natūralus vandens filtravimas yra suprantamas kaip tokia pati paslauga, kaip ir krovinių pervežimas. Tik ją teikia ne tam tikra įmonė, o upės ekosistema. Tai puikus pavyzdys, kaip paprasta ir intuityvi idėja formalizuojama ir pritaikoma prie nüdienos realijų ir pasaulėžiūros.

Ekosistemų paslaugų sąvoka ir jos naudojimas kelia nemažai diskusijų, nes nesunku suprasti, kad ji susiaurina ir netgi suvulgarina žmogaus ir gamtos santykį. Viena rimčiausių sąvokos gajumo ir populiarumo priežasčių – galimybė paslaugai priskirti ekonominę vertę ir taip įvertinti ekosistemos funkcionavimo, sugriovimo ar atkūrimo kainą. Tačiau tai yra lazda su dviem galais. Viena vertus, šiais laikais, kai viskas vertinama pinigine žala ar nauda, ekosistemos ir gamtą tenka įkainoti, nes kitaip labai sunku jas apginti nuo finansiniais argumentais žongliruojančių gamtos „suvartojimo“ advokatų. Tačiau, kita vertus, pradėjus

Lietuvos miškų pasididžiavimas ir sanitaras – pilkasis vilkas – labai svarbus darniam ekosistemų funkcionavimui

vertinti gamtą pinigais, lieka tik laiko klausimas, kada tai taps pagrindiniu ir vieninteliu „naudingumo“ kriterijumi. Juk šiaip ar taip jau gyvename pasaulyje, kuriame piliečių gerovė vertinama tik per BVP, viską suvedant į išleistus litus ir centus.

Nepaisant visų diskusijų, sąvoka jau prigijo ir ji turi vieną parankią savybę – ja galima labai trumpai konstatuoti, kad ekosistemos ir ją sudarančios rūšys yra (gyvybiškai) svarbios žmogui. Pavyzdžiui, teiginys, kad vilkai tiesiogiai ir netiesiogiai teikia ekosistemų paslaugas, yra įprastas mokslinėse publikacijose apie šiuos plėšrūnus. Gal tik Lietuvos viešojoje informacinėje erdvėje mintis, kad vilkas yra ne tik ūkininkų kenkėjas, bet ir paslaugų žmogui teikėjas, galėtų nuskambėti kaip kvailas pajuokavimas. Tačiau tai tik laiko klausimas, kada ji taps visiems įprasta.

Politinės paslaugos

Dabar grįžtu prie minėtojo straipsnio „Conserving Carnivores: Politics in Play“. Jo autoriai pastebi, kad stambieji plėšrūnai teikia ne tik ekosistemų, bet ir politines paslaugas. Šie gyvūnai suteikia patogius būdus politikams pasirodyti kaip tam tikrų interesų grupių gynėjai, net jeigu kitais atvejais šias grupes jie paprasčiausiai ignoruotų. Pavyzdžiui, išreiškiant griežtą poziciją, kad plėšrūnų plitimas turi būti ribojamas. Taigi mokslininkai vėl sugalvoja mokslinį terminą įprastam reiškiniui – šįkart „tarnavimas atpirkimo ožiui“ tapo „politinių paslaugų teikimu“.

Straipsnyje pateikiamas Prancūzijos pavyzdys, kur avininkystės verslo apimtys mažėja, o avių augintojai kaltina vilkus dėl daugelio savo bėdų. Tačiau taip supaprastinant neįvertinamos istorinės ir politinės aplinkybės. Prancūzijos avininkystėje didžiausias smūgis suduotas ne 1992 metais, kai iš Italijos į Prancūziją sugrįžo pirmieji vilkai, o dar anksčiau. 1985 m. Prancūzijos specialiosios pajėgos Naujosios Zelandijos Oklando uoste paskandino Greenpeace organizacijos laivą „Rain-

bow Warrior“, kad šis netrukdytų suplanuotam branduoliniam bandymui. Kilo didelis tarptautinis skandalas, o Prancūzija kaip dalinę kompensaciją Naujajai Zelandijai įsipareigojo nesiiinti priemonių, kurios galėtų sukliudyti šios šalies avienos importui Europos Sąjungoje.

Šiandien ši istorija, Prancūzijos protekcionistinės pozicijos staigus pasikeitimas ir jo pasekmės šalies avininkystės sektoriui patogiai pamiršamos. Vietoje to dramatiuojama vilkų užpuolimų įtaka. Taip pat nutylima ir apie beveik 9 mln. eurų subsidijas (2012 m.), kurios vienaip ar kitaip susijusios su vilkais. Straipsnyje netgi cituojami duomenys, kad avininkystė sėkmingiau vystoma vilkų gyvenamuose regionuose.

Reziumuodami autoriai perspėja dėl vyraujančių politinių paskatų versti stambiuosius plėšrūnus atpirkimo ožiais ir siūlo daugiau dėmesio skirti šių gyvūnų apsaugos „politinės ekologijos“ analizei ir supratimui.

Žvilgsnis į Lietuvą

Suprantama, kad vilkai teikia politines paslaugas ne tik Prancūzijoje ir toli gražu ne vien tik politikams. Ir Lietuvoje akylesnis stebėtojas turėtų lengvai atskirti, kai vilkais ar kitais nepatogiais gyvūnais paprasčiausiai pasinaudojama, imituojuant rūpestį ūkininkais ar kitomis nuskriaustomis visuomenės grupėmis.

Tokį pigų politinių plusių užsidirbinėjimą dažnai nesunku atskirti. Apsimestinį rūpestį paprastai išduoda nuoširdus nenoras išspręsti problemas, kai tikriesiems tikslams kur kas palankesnis nuolatinis konfliktas. Kitas susijęs sufleruojantis ženklas – konkrečios priemonės (pvz., medžioklės) propagavimas ir išskėlimas tikslu, kuris išliktų toks pat, net jei ūkininkų problemos būtų sėkmingai išspręstos. Ir, žinoma, klasikinės atvejais, kai ūkininkais ima rūpintis tie, kurie analogiškose situacijose, kuriose nėra lengvų atpirkimo ožių, tokių kaip vilkai, lieka abejingi arba netgi tampa ūkininkų oponentais.

Vilkas niekuo neišsiskiria tarp nepatogių rūšių, nes visos jos gali tapti politikavimo ar priedangos įrankiais. Ginti gamtą ar ūkininką nuo „blogų“ gyvūnų yra saugi ir pigi strategija. Ji nereikalauja didelio išmanymo ar pastangų, bet duoda apčiuopiamų privalumų kuriant įvaizdį ar siekiant savo tikslų.

Šiandien Lietuvoje vilkas, kormoranai ir stumbras – laukiniai gyvūnai, kurie teikia pačias koky-

biškiausias politines paslaugas. Ir už šias paslaugas didžiausią kainą sumoka ne gavėjas, bet pats teikėjas.

Prisidėdamas prie straipsnio „Conserving Carnivores: Politics in Play“ autorių įžvalgų apie „politinę ekologiją“, raginu žvelgti akyliau ir atskirti tikrąsias ūkininkų problemas bei jų sprendimą nuo laukinių gyvūnų teikiamas politines paslaugas vartojančiųjų bruzdėjimo.

Rytų piligrimo PAULIAUS NORMANTO poetikos pasaulis

Prof. habil. dr. Antanas ANDRIJAUSKAS

Egzotiškas ir kupinas romantinio paslaptingumo Rytų pasaulis seniai traukia daugelį Vakarų menininkų ir intelektualų... Sąvoka *Rytai*, sako prancūziškojo intelektualizmo simbolis P. Valéry, yra tarsi „brangenybė“. Rytų ilgesį lemia ne tik Azijoje glūdinčios civilizacijos ištakos, unikali kultūros, religijos, meno formos, šimtmečius gaivinusios Europą, bet ir suvokimas, jog, prisiliesdami prie Rytų kultūrų versmių, sušvelniname vakarietiškoji racionalizmą, merkantilizmą, surandame tai, ko tuo metu labiausiai stinga.

Azijos kultūros Vakaruose vertinamos neretai neigiamai – regima tai, kas šokirovoja, išmuša iš vėžių. Tada spontaniškai kyla noras priešintis ir atmesti neįprastus reiškinius. Tai primityviausia reakcija, kurią lemia riboti mąstymo ir ideologiniai stereotipai, užsisklendimas savosios kultūros vertybių sistemoje, bijojimas „kitokių“, nepažįstamų dalykų. Kita reakcija – atsargi, lūkestinga, reikalaujanti įsijausti ir kultūras interpretuoti hermeneutiškai. Tada „svetimos“ vertybės pamažu įtraukiamos į savąją sistemą, ir tai laiduoja kultūrų dialogą. Yra ir trečia nuostata – Rytų kultūrose ieškoti kitokių vertybių, siekiant išplėsti ir praturtinti savo mąstymą, kultūrą, vertybes.

Kaip tik tokį santykį su Rytų kultūromis puoselėja keliautojas ir fotografas Paulius Normantas. Gražiai įpakuotų kultūros surogatų, *mass media* fikcijų, simuliacijų viešpatavimo laikais amžinųjų kultūros vertybių ieškančios šios asmenybės gyvenimas ir kūryba žavi vientisumu. Jis yra atgavusios nepriklausomybę, atviro pasauliui Lietuvos pilietis, jaučiantis atsakomybę už tai, kas vyksta mus supančiame pasaulyje, dvasinę žmonių būseną. Savo kūriniams, oficialiais pareiškimais, dalyvaudamas akcijose, ginančiose pavergtų tautų teises, jis protestuoja prieš pavergimą, prievartą, apeliuoja į žmonių solidarumą ir pilietišumą.

Viename interviu po valstybinio apdovanojimo – Gedimino ordino įteikimo ceremonijos Normantas sako: „Aš gimiau mažoje tautoje. Didelių tautų sūnūs ir dukterys gali būti ir atsargesni. Mažos tautos žmonės neturi teisės būti bailūs. Jie privalo jausti solidarumą ir moraliai paremti engiamas ir kenčiančias tautas“. Pagrindinės gyvenimo ir kūrybos nuostatos rodo Normantą esant humanistinės kultūros šalininką, tiesiantį savitarpio supratimo tiltus tarp Rytų ir Vakarų tautų.

Normanto fotografijų ciklai tarsi išplėšia iš būtis *srauto esmingiausias istorinio Tibeto, Nepalo, Kašmyro, Kampučijos tautų, Igarkos krašto, encų, nencų, ugrų-finų ir daugelio kitų etninių grupių gyvenimo fragmentus. Šios fotoepopėjos – ne tik lakštuose įamžinti kelionių, asmeninės patirties įspūdžiai, bet ir didžiai vertingi unikalių tautų kultūros istorijos, antropologijos, etnografijos fotomeno istorijos dokumentai. Normanto jau du dešimtmečius „rašomame“ daugelio egzotiškų Rytų tautų ir etninių grupių*

fototraštyje – daug svarbių istorijos faktų, detalių, spalvingų personažų, nykstančių kultūrų pėdsakų, kuriuos labai svarbu šiandien priminti pasauliui. Tik kol kas jo metraštinės fotoepopėjos reikšmė ateičiai dar menkai suvokiama.

Sudėtingas, įvairialypis Rytų kultūros pasaulis Vakarams neretai atsišleisdavo kitaip „apversta“ vertybių sistema, kadangi abstrakčiai traktuojamuose Rytuose vakariečiai ieško savo stereotipų projekcijų ir surasdavo tai, ko jiems stigo ar norėjosi regėti, įtvirtinant savąją vertybių sistemą. Šitai lėmė požiūrį į Rytus, kaip į „stebuklingą veidrodį“, padedantį išvysti ir suprasti save, pasitelkiant priešingą atvaizdą bei vertybes. Normantui nebūdinga tokia eurocentrinė nuostata. Susidūręs su Rytų tautų vertybių sistemomis, jis siekia išskverbtį į jas, suvokti esmę.

Pasiėmęs kelias fotokameras jis keliauja į tolimus Azijos kraštus, stengiasi nuotraukose užfiksuoti palikimą tų negausių „marginalinių“ tautų ar etninių grupių, kurioms itin aktualu išsaugoti tautinį ir kultūrinį tapatumą ar tiesiog išlikti. Civilizuotų pasaulių pakraščiuose, atskirtose geografinėse erdvėse gyvuojančioms kultūroms būdingas ne tik artėjimas prie kitų saviidentifikacijos centrų, bet ir nepaprastas daugelio archajiškų tradicinių kultūros formų konservatyvumas.

Per pastaruosius du dešimtmečius fotografas surengė daugybę ekspedicijų į Tibetą, Nepalą, Indiją, Kampučiją, Kiniją, Kurilų salas, Jenisejaus baseiną, aplankė visas ugrų-finų tautes. Keliaudamas patyrė dvasios skrydžių ir visiško jėgų išsekimo bei nusivylimo akimirkų. Sugrįžęs į namus ir sutvarkęs sukauptą medžiagą, vėl rinkdavo lėšas ir rengdavosi naujai kelionei. Rytų tautų kultūros, tolimų kraštų gamta tapo jo įkvėpimo šaltiniu ir dvasinės savasties dalimi. Kelionės, „buvimas kelyje“, ėjimas vis tolyn, įveikiant ankstesnes ribas, Pauliui yra ir atsinaujinimo, ir savęs įtvirtinimo būdas.

„Vėl, – rašo jis 1993 m. liepos 11 d. dienoraštyje, – vynuio begalinį Himalajų kelio siūlą. Miglos bei sniegynai laiko apkabinę kalnų viršūnes, ir netrukus išgirstu baisiai kriokiant aukštai viršum rūkų: lyg Himalajų demonai staugtų, puotautų, kviestų į svečius ir mirtį. Kaip Odisėjas negaliu pajudėti iš vietos, gerai, kad plati upė skiria mane ir baisias viršūnes, kupinas nežemiškų garsų. Košmariškos ir nuostabios minutės! Daug dar kartų sustoju ir sunkiai prisiverčiu eiti toliau, nes šaukia...“ Nenusižengdami tiesai galime teigti, kad vargu ar yra koks kitas žmogus, prilygstantis Normantui į Azijos regionus surengtų ekspedicijų gausa, sudėtingumu ir iš jų atgabenamos unikalioms tūkstančiuose fotojuostų įamžintos vaizdinės medžiagos įvairove.

Normantas ir Rytai – neatsiejami. Į šį vitališką dvasios kupiną Rytų piligrimą galima žvelgti įvairiai: vienas erzina jo maksimalizmas ir bekompromisiškumas, ginant pavergtų tautų teises, aistringa meilė Rytų šalių kultūroms, gamtai, kitus – kontroversiški pasisakymai, karti ironija,

trečius – neįprastas sėsliam lietuviui klajonių potraukis, išsąmonintas kaip neišvengiamas lemties ženklas. „Kelionė, – sako jis, – tai pergalė prieš neviltingą, nusivylimą ir mirtį“. Jis priklauso ypatingai piligrimų vienišių, menininkų atsiskyrėlių kastai, kurių gyvenimo stilius, mąstymas ir kūryba glaudžiai siejasi. Jis kelia sau maksimalistinius reikalavimus – autentiškai kūrybai būtina nuolat siekti vis daugiau, rizikuoti, eiti pirmyn sunkiais keliais. Baigęs Vilniaus universitetą, pakeitė daugybę profesijų, išsiugdė asketiškus būdo bruožus, sugebėjimą pasitenkinti mažu. Normanto idealas

tapatumą ir kalbą, ugrų-finų tautų pasaulį, stebi Tibeto tradicinių kultūros formų irimą. Iš jo fotolakštų, tarsi priekaištaudami mums, žvelgia pasmerkti prarandančių ateities perspektyvas unikalių negausių tautelių „paskutiniai mohikanai“. Normanto ciklai skamba kaip *requiem išnykusioms ir nykstančioms tautoms, priekaištaujantis ir verčiantis susimąstyti apie paradoksalius civilizacijos raidos klystkelius*.

Tai – konceptualus menas, fiksuojantis unikalius kultūros reiškinius. Autorius vengia primesti savo kriterijus. Žavi ne tik įvairiais kasdienio

Paulius Normantas

artimas daoistų aukštinamam menininkui klajotojui, kuris yra atviras pasauliui, jo nuolatos besikeičiančiam grožiui. Tokia asmenybė gyvena, mąsto ir kuria spontaniškai, atsiribodama nuo socialinių dogmų, civilizacijos teikiamų patogumų, sąmonę kaustančių schemų, negalvodama apie materialinių turčių kaupimą, atmeta tai, kas trukdo būties pilnatvės pojūčiui, natūraliai saviraiškai.

Vengdamas puošnios retorikos Normantas savo santūriais rytietišku fotoepopėjų ciklais tarsi sugrąžina prarasto rojus pasaulį, kuriame žmogus sugyvena su gamta, išmokęs prisitaikyti prie jos stichijų. Jo lakštuose svarbiausia ne visuomet maloni gyvenimo proza, dramatiškos kolizijos, sudėtingos gyvenimo ir mirties metamorfozės. „Daug metų klajodamas Himalajuose, – prisipažįsta jis, – aš supratau, kad mirtis čia yra gyvybės pavidalas“. Šie du dalykai fotolakštuose parodomi kaip vientisos būties apraiškos.

Autorius objektyvą pirmiausia nukreipia į paprastus žmones, gyvenančius savoje aplinkoje. Intymiose, jautraus psichologizmo kupinose nuotraukose sąmoningai išvengta išorinio deklaratyvumo, pigių efektų, jaučiamas potraukis į asketišką metaforų, pustonių kalbą. Su meile ir nuoširdžiu dėmesiu jis žvelgia į išnykusių ainių kultūros reliktus, nykstančių encų, nganasanų, nencų, votų, lyvių, vepsų, sparčiai prarandančių tautinį

gyvenimo akimirkas sustabdžiusių fotolakštų meniškumas, sugestyvumas, subtili metaforų, simbolių kalba, bet ir brandžiai asmenybei būdingas sugebėjimas plačiai, be rasinių ir ideologinių stereotipų vertinti kitų tautų gyvenimą ir pastebėti ne tik skirtumus, bet ir giminybę bei visiems svarbias dvasines vertybes. Geriausiuose nuotraukų cikluose *jis jautriai perteikia nykstančių tautų tragediją, kenčiančių žmonių skausmą, viltis, meditacijų ir dvasinio nušvitimo akimirkas. Čia netikėtai atsiveria naujos laiko ir erdvės dimensijos, „kitos“ tautos drama tampa sava, suprantama. Žvelgdamas į lakštuose įamžintų žmonių veidus, jų gyvenamosios erdvės detales, visur regi tradicinių gyvenimo normų irimo pėdsakus, atsiveriančias nebūties pragarmes*.

Menininkas savo kūriniams verčia susimąstyti, kokia aktuali šiandien, kultūrų niveliacijos ir standartizacijos laikais, negausių tautų išlikimo, išgyvenimo, jų kultūros lobyno išsaugojimo problema. Ši natūraliai, be išorinio patoso parodoma humanistinė pozicija yra labai svarbi šiandien, *kai sočios vartotojų visuomenės savo cinišku abejingumu, tylėjimu palaimina čečėnų, kurdų, tibetiečių ir kitų tautų genocidą, palieka iškiliasiems šių savo žmogišką orumą ginančių tautų atstovams teisę tik išdidžiai mirti*.

Normanto nuotraukose daug išvirkštinės, tamsios, paprastai nerodomas gyvenimo pusės įvaizdžių,

skausmo, psichologinės įtampos, destrukcijos, pasmerktumo nuojautos. Gyvenimas čia slepiamas mirties ženklu, nuolat jaučiamas jos bauginantis artumas. Fotografas yra su pažemintaisiais, skriaudžiamaisiais išgyvenančiais žmogaus būties tragizmą.

Normantas kaip tikras meistras subtiliai jaučia netikėtos kompozicijos, išraiškingos detalės svarbą, jis sugeba rasti idealų santykį su fotografuojamu objektu, matyti kitiems neregimas spalvas, tonus, pustonių, girdėti negirdimą būties muziką. Jis atsainiai žvelgia į išorines grožio formas ir po žaviu apvalkalu ieško gelminės esmės. Pauliui labiau rūpi gyvenimo druskos pilna paprastumo estetika ir natūralus aristokratizmas.

Itin subtiliai jis perteikia gamtos grožį. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad atsitiktinė, nereikšminga detale, fragmentu jis sugeba daug pasakyti. Gamta Normanto cikluose – natūrali, žmogų priglaudžianti ir jo dvasiai artima stichija. Tibeto plokščiakalnio Himalajų ir Jenisejaus baseino žmonių gyvenimo vaizdus jis išryškina juos supančios asketiškos ir atšiaurios gamtos ypatumais. Tibeto ciklams svarbios architektūros ir interjero detalės. Pagrindiniai Normanto nuotraukų ciklų herojai (be daugelio puikių peizažų) yra žmonės, tiksliau – pasaulio skausmą sukauptusios ir išraiškingai rodančios jų akys. Akys – ne tik žmogaus sielos veidrodis, jos iškalbingiausiai byloja apie žmogaus būties trapumą ir tragiškumą.

Normanto nuotraukų albumas „Budhos vaikai: ladakiečiai-zanskariečiai, mustangiečiai, dolpiečiai“ skirtas sunkiausiai prieinamo kalnuoto Azijos regiono, kur siejasi Tietas, Nepalas, Indija, tautų gyvenimo kasdienybei ir jas supančiai didingai gamtai. Atskirto nuo išorinio pasaulio, dar beveik nepaveikto dabartinės technogeninės civilizacijos regiono kultūros formos archajiškos ir grynos. Šeštoji per pastarąjį dešimtmetį ekspedicija po tuos kraštus pareikalavo didžiulių fizinių jėgų, rizikos ir valios. „Nesuskaičiuojama daugybė maldos vėliavų kelionėse užgrūdintus keliautojus, pasaulio piliečius kviečia užsukti į Mustango karalystę, esančią Nepale, – rašo dienoraštyje Normantas. – Tačiau 1997 m. tokių „turtuolių“ ir laimingųjų buvo mažiau nei šeši šimtai“.

Normantas prisipažįsta, jog nuotraukas kuria sunkiai, jos nelyg per smelktos aitrais kraujo ir prakaito kvapai. Šiuos žodžius, kalbėdami apie menininko kūrybos procesą, galime vartoti, nenusižengdami tiesai – tiesiogine ir perkeltine prasme. Daugelis nuotraukų buvo padarytos keliaujant didžiuliam aukštyje, ledynais („suskirdusiomis medinėmis rankomis keičiant fotojuostas, neretai varvėdavo kraujas“). „Su Tibeto kalnais, – rašo jis dienoraštyje, – susitikau po ilgos pertraukos. Išvystos horizonte kalnų virtinės, kaip ir gražios mergaitės jaunystėje, kelia apgaulingą įspūdį. Tu veržies, skubi juos apkabinti, jie visai čia pat, bet tenka visą dieną spėriai eiti ar važiuoti, kol geriausiai atveju vaka-

MOZAIKA

Tyrėjų naktį bus prognozuojama, ar ateities namai taps išmanesni už jų šeiminkus

Šį penktadienį, rugsėjo 27 dieną, vykiančios Tyrėjų nakties dalyviai galės pasirinkti iš daugiau kaip 250 nemokamų renginių, vykiančių ne tik, kaip įprasta, Lietuvos aukštosiose mokyklose bei mokslo tyrimų institutuose, bet ir privačiose aukštąsias technologijas naudojančiose ir mokslo tyrimus plėtojančiose įmonėse ir jų laboratorijose.

Viena iš jų dirba su išmaniųjų namų sistemomis, kuriomis siekiama, jog būstai taptų saugesni, ekonomiškesni ir patogesni. Tačiau išpildyti visus šiuos tikslus įmanoma tik užtikrinant, kad ne žmogus taptų priklausomas nuo įrenginių, o būtent jie tarnautų žmogui. Apie išmaniuosius namus bei jų ateitį pasakoja apsaugos ir automatikos sistemos Lietuvoje gaminančios bendrovės „Eldes“, kuri savo duris lankytojams atvers šių metų Tyrėjų naktį, verslo plėtros direktorius Artūras Taicas.

Neretam žmogui, išgirdus kalbas apie išmanų namą, gali pasirodyti, jog aptariamas koks nors mokslinės fantastikos filmas. Tačiau šiandien akivaizdu, kad tai ne ateitis, o dabartis. Kaip išmanieji namai atrodo dabar?

Išmanieji arba protingi namai jų gyventojams leidžia stebėti, kontroliuoti bei valdyti juose vykstančius kasdienes procesus ar daiktus ypač paprastai ir netgi nebūnant namuose – tiesiog naudojant telefoną, valdymo pultelį ar kompiuterį.

Taigi, atostogaudamas pajūryje, žmogus išmaniuoju telefonu gali ne tik įjungti ar išjungti pievelės laistymą, šildymo katilą ar apsaugines žaliuzes, bet ir matyti, kuriame kambaryje kokia temperatūra, atidaryti garažo vartus kaimynui, atėjusiam pasiskolinti kopėčių, taip pat žinoti, kiek elektros suvartojo šildymo katilas per paskutinį mėnesį.

Nors pačios automatizavimo sistemos yra pakankamai sudėtingos, vartotojui jas pritaikyti bei naudoti kasdieniame gyvenime yra itin lengva. Be to, norint turėti protingus namus, nereikia įsidiesti visų įmanomų naujausių technologijų, kurios gali kainuoti dešimtis ar šimtus tūkstančių litų. Pakanka kiekvienam konkrečiam poreikiui ar problemai parinkti tinkamiausią sprendimą, kuris garantuos funkcionalumą nekainuos brangiai.

Būtent todėl vietoje protingo namo sąvokos šiuo metu vis dažniau vartojama „internet of things“ (liet. daiktų internetas), kurios pagrindinė idėja – kasdieniai daiktai susisiekiama tarpusavyje, priima sprendimus pagal vartotojo nustatytas taisykles arba jo elgsenos šablonus.

Papasakokite plačiau, kokias galimybes suteikia išmaniojo namo sprendimai?

Sprendimų spektras šiandien yra ypač platus. Pradedant išmaniosiomis apsaugos sistemomis, skirtomis identifikuoti patalpoje judantį objektą, atidaromą langą, duris, taip pat užfiksuoti ki-

lusį gaisrą ar būsto užliejimą ir baigiant automatikos sistemomis, kurios leidžia valdyti visus procesus ar daiktus, kurie veikia namuose ar kitur. Šios sistemos leidžia stebėti ir valdyti šildymą, vėdinimą, apšvietimą, laistymą ir kita.

Pavyzdžiui, jeigu temperatūra kambaryje pakyla aukščiau nustatytos, nuleidžiamos apsauginės žaliuzės ir įjungiamas vėdinimas. Be to, ir pats žmogus realiuoju laiku žino, kokia temperatūra yra jo miegamajame, vonioje, sandėliuke, ir gali tai keisti pagal poreikius. Vien naudojant išmanų elektros lizdą, galima per nuotolį jame įjungti ar išjungti elektros srovę, taigi, tuo pačiu įjungti ar išjungti prie jos prijungtą bet kokį prietaisą.

Šiandien sumanaus namo sprendimai suteikia galimybę gyventi ekologiškiau ir taip pat – sutaupyti net apie trečdalią resursų, pavyzdžiui, elektros energijos. Todėl ir kuriant sprendimus orientuojamasi į apčiuopiamą naudą, kurią pajustų vartotojas.

Ar visus namus galima paversti išmaniaisiais?

Tikrai ne visus namus galima paversti išmaniaisiais – to net nereikia, nes kiekviename būste galima technologijas pasitelkti pagal poreikius ir naudoti vertinimą bei išmaniaisiais paversti tik dalį procesų bei daiktų. Nepriklausomai nuo to, kokį būstą žmogus turi, kiekvienam reikėtų pradėti galvoti ir apie naujas

galimybes taupyti, ypač brangstant energijos ištekliams, taip pat – ir būsto išlaikymui.

Pagrindinis ir dažniausias poreikis lietuviškame būste yra pasitelkiant išmaniuosius sprendimus stebėti ir valdyti savo būsto šildymo ir vėdinimo sistemą ir taip taupyti energijos išteklius.

Žinoma, senos statybos daugiabučiuose su centralizuotu šildymu išmanų sprendimą pritaikyti nėra lengva, tačiau, jei tai finansiškai naudinga, galima keisti sistemos struktūrą ir įvesti individualią apskaitą.

Vis dėlto, statant naują daugiabutį ar nuosavą namą, jau reikėtų iš anksto nuspręsti, kas ir kaip jame veiks bei kokias technologijas pasitelkti.

Išmanaus namo sprendimai ir yra kuriami visų pirma atsižvelgiant į problemas bei poreikius, kurie anksčiau galbūt atrodė neišsprendžiami ar tiesiog neįmanomi įgyvendinti. Juk šiandien atrodo logiška namus labiau sušildyti tik prieš grįžtant jų gyventojams, pievelės laistymą įjungti tik vakare nebekaitinant saulei. Visa tai gali atlikti išmanieji namai.

Kokia išmaniojo namo ateitis ir ar žmonių, kurie žavisi technologijomis, negąsdina mintis, kad netrukus namas gali tapti gudresniu už šeiminką?

Šiandien išmaniojo namo sprendimai yra paremti koncepcija, jog pats vartotojas gali iš anksto nustatyti parametrus, taip pat papildomai stebėti

ir koreguoti juos pagal savo poreikį. Tačiau viskas priartėjo prie to, jog būstas savarankiškai analizuos savo šeiminko įpročius ir poreikius.

Jau po kelių savačių stebėsenos ir be komandos mobiliojo telefono aplikacijoje būstas žinos, jog darbo dienos iki šeštos, todėl tuo metu palaukys tik kambariams būtina temperatūrą, atitinkamai šildymas ir vėdinimas automatiškai koreguosis šeiminkams užmigus. Sprendimai apims daugybę procesų, pavyzdžiui, žmogui įsitaisius ant sofos ir pradėjus skaityti knygą, būstas atitinkamai sureguliuos apšvietimą, užtikrindamas komfortą ir žmogaus sveikatos tausojimą.

Taigi, stebėdamas savo šeiminką, būstas reaguos, koreguos procesus bei teiks rekomendacijas. Kartais juokaujame, kad toks būstas tikrai taps išmanesniu už šeiminką, vis dėlto tuo tarpu šeiminkas galės tiesiog atsipalaiduoti ir nebegalvoti apie daugelį buities reikalų.

Ačiū už pokalbį.

Visa informacija apie „Tyrėjų nakties“ renginius skelbiama interneto svetainėje www.tyrejunaktis.lt bei projekto Facebook paskyroje www.facebook.com/tyrejunaktis.

Tomas Žalandauskas

Šv. Kryžiaus atlydai Dūkšte

Šiandien giname Kryžių – svarbiausią mūsų tikėjimo simbolį

Kryžiaus Išaukštinimo šventimas primena mums, jog esame atpirkti ir kad mums buvo atleista dėl Kristaus kančios, mirties ant kryžiaus ir prisikėlimo.

Šių metų rugsėjo 14 dieną, pasaulio krikščionims švenčiant Šv. Kryžiaus išaukštinimo šventę, atokiame, bet turtingame savo istorija, kultūros paveldu, gamta, Aukštaitijos miestelyje, Dūkšte, Šv. Stanislovo Kostkos bažnyčioje, vyko Šv. Kryžiaus atlydai, kurių metu buvo pašventintas naujas šventoriuje pastatytas kryžius, už kurio pagaminimą Dūkšto bendruomenė dėkinga UAB „Dukara“

direktoriui Piotriui Chadorovičiui bei įmonės darbuotojams Pauliui Bikulčiui ir Andriui Chadorovičiui.

Mišių metu parapijiečiai buvo skatinami Ignalinos dekanokun. Vido Smagurauskos bei Šv. Stanislovo Kostkos bažnyčios kunigo Igno Jakučio atsigrežti į savo kryžių, apgalvoti, ką jis reiškia kiekvienam iš mūsų. Dūkštiečiai dar atmena Šv. Kryžiaus atlydus, į kuriuos gausiai susirinkdavo parapijiečiai, šalia būdavo pardavinėjami įvairūs saldumynai, paveikslėliai bei rožiniai, ir sako norintys, kad Šv. Kryžiaus atlydai, atsiradus naujam kryžiui, būtų kaip kadaise – didelė šventė bendruomenei, jungianti visus draugus.

Dūkšto seniūnas Vytautas Kazėnas tikisi, kad jau kitąmet atlydai sukvies ne tik visus miestelio žmones, bet ir svetur išsibarsčiusius dūkštiečius, kurie, nesant galimybei atvykti, kartu bus maldoje. Praėjusiais metais po Šv. Kryžiaus atlydų koncertą dovanojo Lietuvos mokslų akademijos choras, o šiemet – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos studentai: Justina Kazėnaitė, Edgaras Davidovičius, Ieva Juozapaitytė ir Eglė Šlimaitė. Nuostabūs jaunųjų vokalistų balsai įsiliejo bažnyčios fone, džiugindami kiekvieną atėjusįjį, o tarp jų ir Atlaiduose dalyvavusį Ignalinos rajono mero pavaduotoją Gintautą Kindurį su žmona Diana.

Dūkštiečiai ilgai prisimins šią nuostabią Kryžiaus pagerbimo dieną.

Jau savo laikais apaštalas Paulius rašė: „Mat žodis apie Kryžių tiems, kurie eina į pražūtį, yra kvailystė, o mums, einantiems į Išganymą, jis yra Dievo galybė“.

(1 Kor 1, 18)

Aira Gurauskaitė

Procesija

Koncerto akimirka

Susirinkusiuosius džiugino Lietuvos muzikos ir teatro akademijos studentai

Iš kairės į dešinę: Šv. Stanislovo Kostkos bažnyčios kunigas Ignas Jakutis ir Ignalinos dekanas kun. Vidas Smagurauskas šventina naująjį kryžių

Į Šv. Stanislovo Kostkos bažnyčią parapijiečiai atvyko arkluku kinkytu vežimu

IR ŽMONĖS, IR KNYGOS TURI SAVO LIKIMUS

■ Atkelta iš 7 p.

naujas mokslas, spręstina iš to, kad mums, lituanistams, studijavusiems 1950–1955 m. Universitete, apie semiotiką nebuvo net užsiminta jokiame kurse. Prie to prisidėjo, žinoma, ir bolševikų ideologų primetama neigiama pažiūra į ją kaip į „buržuazinį“ mokslą. Tada buvo kiek kalbama tik apie semantiką, kuri buvo lietuviško žodžio „reikšmė“ pakaitalas. Taigi, mano kartos studentų absoliuti dauguma nė semantikos netraktavo kaip kalbotyros šakos, turinčios savo objektą, teorinius principus ir terminų sistemą.

Ir semantika, ir semiotika (ir vis rečiau vartojama semasiologija) turi daug bendrų bruožų, sąlyčio taškų ar net sąlyčio linijų, šių mokslų genetinė giminytė įrodo tai, kad jų pavadinimus sudaro ta pati šen. graikų kalbos žodžio sėma „ženklas“ šaknis. Lingvistikoje ir atskirai vartojamas žodis sėma, reiškiantis mažiausią reikšmės vienetą. Tad tiek semantika, tiek semiotika – mokslai, tiriantys reikšmę, prasmę.

Reikšmės tyrimo pradininkai buvo kalbininkai, visų pirma leksikologai. Semantikos terminą pirmasis pavartojo prancūzų kalbininkas Mišelis Brealis (Breal) 1897 m. išleistoje knygoje „Essai de Semantique“ (Semantikos studija, arba Semantikos apybraiža). Semiotikos mokslui atsirasti impulsą davė prancūzų kalbininko Ferdinando de Sosiūro (de Saussure) 1906–1912 m. skaitytos kalbotyros paskaitos, kurios jo mokinių pastangomis 1916 m., po profesoriaus mirties, buvo išleistas knyga „Cours de linguistique generale“ (Bendrosios kalbotyros kursas). O semiotikos pradininku laikomas amerikietis logikas ir matematikas Čarlsas Sandersas Pirsas (Ch. B. Peirce).

Semantikos ir semiotikos mokslai nepaprastai sparčiai plito, kūrėsi jų

įvairios kryptys. Kito taip pat semantikos ir semiotikos santykio suvokimas. Šiuo metu, atrodo, dominuoja pažiūra, kad semantika – siauresnė, tik kalbotyrai priklausanti šaka, o Ferdinando de Sosiūro semiotika apskritai tiria reiškinius, kurie susiję su prasmingumu. Jos idėjos taikomos vien kalbai, bet ir mitologijai (pvz., paties A. J. Greimo darbai), ir muzikai, ir psichologijai, ir teologijai, ir ekonomikai, ir istorijai, ir filosofijai, apskritai daugeliui sričių. Tad neatitiktinai K. R. Kašponis gilinosi į semiotiką, į jos kūrėjo veikalus, nes semiotika stengiasi „apibrėžti bendrosios humanitarinių ir socialinių mokslų pažinimo teorijos ir metodologijos pagrindus“ (žr. K. Rimtautas Kašponis. Algirdas Julius Greimas ir jo semiotika. – Kaunas: „Naujasis lankas“, 2009). Be K. R. Kašponio, lietuvių kultūros įvairias sritis analizuoja literatūrologai prof. habil. dr. K. Nastopka ir Saulius Žukas, muzikologas doc. dr. D. Kučinskas, doc. H. Misiukevičius ir kt. Dauguma Lietuvos semiotikų yra susibūrę 1992 m. Vilniaus universitete įsikūrusiame A. J. Greimo semiotinių studijų centre.

Per beveik šimtą raidos metų semiotika išsišakojo į labai sudėtingą mokslo discipliną, susiskaidžiusią, kaip ir kiti mokslai, į savitas mokyklas: prancūzų, italų, Tartu (Estija), Maskvos ir kt. Daugumas lietuvių semiotikų šliejasi prie prancūzų mokyklos, kurios vienas svarbiausių (o gal ir svarbiausių) kūrėjų yra A. J. Greimas. Tą jo išskirtinę svarbą labai gražiai rodo K. R. Kašponio knyga „Greimas arti ir toli“. Nuostabiausia, kad tai padaryta ne dėstant semiotikos teorijas, kurios daugeliui skaitytojų būtų nepatrauklios, bet nupasakojant 2003 m. rugsėjo 5–21 d. Lietuvos muzikos akademijoje K. R. Kašponio

surengtos Greimų šeimos ikonografinės medžiagos ekspozicijos išaugimą į parodą „Algirdo Greimo vaikystė“ ir pateikiant aprašymą, kaip ši paroda su didžiausiu pasisekimu buvo eksponuojama ne tik Vilniuje (4 kartus), Kaune (2 kartus), Druskininkuose, Kupiškėje, Marijampolėje, Kunigiškiuose (Anykščių raj.), Šiauliuose ir Prienuose, bet ir užsienyje – Paryžiuje (dviejose vietose), Imatroje (Suomija), Helsinkyje, Maskvoje ir galiausiai Nankine (Kinija).

O viskas prasidėjo nuo to, kad 2001 m. birželio 7–10 d. Imatroje (Suomija) vykusiam 7-ajame tarptautiniame muzikų kongrese po K. R. Kašponio perskaityto pranešimo „M. K. Čiurlionio kūryba ir menų struktūriniai ryšiai“ ir užuominą, kad pranešėjas mokėsis toje pačioje gimnazijoje, kurioje mokėsi ir A. J. Greimas, iš karto reagavo Helsinkio profesorius Ero Tarastis. Gerbiamam suomių profesoriumi pasirodė būsią įdomu ir prasminga išryškinti A. J. Greimo vaikystės Kupiškėje gyvenimo metus (1919–1927). Ne kiekvieno mokslininko vaikystė patraukia dėmesį! Prie šio pasiūlymo prisidėjo kitas autoritetingas mokslininkas – Estetikos ir meno mokslo instituto Sorbonoje (t. y. Paryžiaus universitetas) vadovas kompozitorius, muzikologas ir semiotikos profesorius Kostinas Mierianu (Costin Miereanu). Iš šios paskatos ir išaugo gana greitai paroda „Algirdo Greimo vaikystė“.

Čia pristatoma K. R. Kašponio knyga nėra tik parodos medžiagos reprodukuojamas ir atgarsis referavimas. Jos turinys kur kas platesnis. Jeigu imtume iš eilės skaityti ar bent vartyti knygą, tai pirmiausia, kaip įprasta, joje rastume K. R. Kašponio pasirašytą „Pratarbę“, paskui trumpą apybraižėlę „Algirdas Julius

Greimas“. Toliau eina nemažas skyrius „Ekspozicijos“ Algirdo Greimo veikalė? Taip, nuo vaikystės katalogas“ (p. 3–40), atspindintis parodos turinį ir struktūrą. Ekspozicija buvo pradėdama tema ar stendu „Algirdas Julius Greimas (1917–1992)*“. Po jo pateikiama medžiaga temomis „Lietuva Pabaltijyje“, „Kupiškio kraštas“, „Kupiškis“, „Greimai Užnemunėje“, Julius Greimas (1917–1992)*, „Konstanca Micevičiūtė-Greimienė (2013, „Gražina Greimaitė-Tupčiauskienė (1911–). Romualdas Greimas (1923–)“, „Algirdas Julius Greimas (1917–1992)*“. Po šių biografinių temų parodoje eksponuotos septynios chronologinės padalos nuo 1917 iki 1927 m., kuriuos būsiamis semiotikas praleido Tuloje, Kunigiškiuose (Anykščių raj.) ir Kupiškėje (1919–1920, 1921–1922, 1923–1924, 19; 1926 ir 1927). Tas didysis skyrius knygoje baigiamas dviem mažais skyreliais: „Pabaigos mintys“ ir „Apie autorių“ (jame pristatomas ekspozicijos sudarytojas K. R. Kašponis).

Antrasis didelis knygos skyrius, apimantis net 75 jos puslapius „Ekspozicijos „Algirdo Greimo vaikystė“ keliai“ (turinyje „Ekspozicijos keliai“). Jo pradžioje trumpas poskyris „A. J. Greimo idėjų šviesoje“, turintis dvi temas: „7-asis tarptautinis muzikos reikšmės kongresas Suomijos Imatroje 2001 m. birželio 7–10 d.“ ir „Helsinkio universitetas“. Juose apibūdinamas minėtų dviejų kitataučių mokslininkų paskatinimas ir jo realizavimo pradžia. Štai 2004 sausio 27–vasario 1 d. vykusiam tarptautiniame semiotikos studijų seminare K. R. Kašponis skaitė pranešimą „Algirdo Greimo vaikystė“, kuriame išdėstė „intelektualiųjų ir estetinių ženklių genezės prielaidas Greimo biografijoje“ (p. 43). Seminaro dalyviai, teigiamai įvertinę praneši-

mą, siūlė išplėsti jį. Tai paskatinę imti rengti ekspoziciją „Algirdo Greimo vaikystė“ lietuvių ir prancūzų kalbomis.

Toliau knygoje eina šio skyriaus antrasis poskyris „Parodos“, kuriame aprašomos iš eilės rengtos šios parodos Lietuvoje ir užsienyje. Vietovės išvardytos šiame straipsnyje kiek anksčiau. Poskyris baigiam dviem padalomis, kurios nėra susijusios su paroda: „Įamžinti vardai“.

Referuojama, kad A. J. Greimas įrašytas leidinyje „100 iškiliausių Lietuvos žmonių“ ir paminkle „Vienybės medis“. O padaloje „Spauda apie ekspedicijos kelius ir kita literatūra“ pateikiama parinktos lietuvių literatūros apie A. J. Greimą bibliografija. Negalėdami čia apžvelgti visų vietovių, kur buvo eksponuota paroda, tenkinamės paskutinės jos buvimo vietos tolimojoje Kinijoje referavimu. Tomis dienomis Kankino pedagoginio universiteto Užsienio kalbų ir kultūros mokykloje posėdžiavo Tarptautinės studijų asociacijos 11-asis pasaulio kongresas „Globalioji semiotika: tiltas tarp skirtingų civilizacijų“. Jame dalyvavo gausus lietuvių semiotikų būrys, sudaręs Sričių skyriuje atskirą padalinį, kuris vadinosi „Greimas ir semiotika Lietuvoje“. Be septynių lietuvių pranešimų, padalinio posėdyje tema „Greimas vėl Greimas: jo vieta globalinėje semiotikoje“ referavo ir minėtas suomis prof. E. Tarastis. Šiaip ar taip, Karolio Rimtauto Kašponio knyga „Greimas arti ir toli“ sėkmingai atskleidžia A. J. Greimo tuo neabejotinai iškilią vietą tarp XX amžiaus antrosios pusės mąstytojų, o kartu ji žadina prielaidą, kad Vilniaus universiteto liaudies dainų ir šokių ansamblis buvo tramplynas jos autoriui į mokslo platumas ir aukštumas. ■

MAIRONIO PAŽADINTI

■ Atkelta iš 5 p.

torijos Klaipėdos fakultetuose režisūrą, dirba Šilutės 3-iojoje vidurinėje mokykloje, domėjosi tomis mano kanklėmis. Kaipgi! Juk mano kankliavimo klausėsi Maironis.

... Kai praveri Maironio namų duris, kanklės suskamba „Lietuva brangi“ motyvų. F. Stancikienė dabar čia nebuvo, net nesupranta, kaip mechaniniai pirštai gali kankliuoti. Braukė per stygas ir žiūrėjo į savo nudirbtas rankas – jau taip nebeklauso, kaip anksčiau.

Vyras Vincas Stancikas – zootechnikas, baigęs Belvederio kursus. 1946-aisiais sumanė važiuoti į Šilutę, arčiau tėviškės Vainuto. Jis – iš didelio ūkio, ar ne 50 hektarų jo tėvai turėjo, bet dešimt vaikų.

– Nyntai aš – prasčiokė, kaip rakštis akyse, – pasakojasi F. Stancikienė. – Pasakysiu: vyras manęs nei mušė, nei pešė, bet kai gimdžiau – tuoj iš namų: „Man vaikų nereik!“ – sakė. Per dešimt metų – septyni vaikai. Labai sunkiai gyvenom – ir vaikai kalėdojo. Eugenijus gimė Krekenavoje, Virginija ir Valda – Ramygaloj, Vidmantas ir Algimantas – Kaišiadoryse. Kur vyras dirbo, ten ir aš kėliausi.

Krekenaviškės Felicijos likimas pirmiausia mus sieja su Maironio atminimu.

F. Stancikienė man smulkiai pasakojo, kur teka Nevėžis, kur Lokauša. Maironis padarė stiprius laiptus. Ar į kapus, ar į pievą, į daržą ar į šventorių, lipa ir lipa tais laiptais žmonės.

– Kada vyko vaidinimas? Neprišimenu. Mama parėjo iš bažnyčios. Klebonas per pamokslą pasakė: kas turi atliekamų pakulų, pašukų, siūlų ir ruginių šiaudų kilių – sunėškite į kleboniją, darysim scenos užuolaidas. Raštuotas! Bus vaidinimas!

– Kokios spalvos? Žalia, raudona, ruda...

Genovaitė buvo Apolonija Petkutė, klebono K. Kazlausko pusseserė. Kai vaidino – kaip vaikas, su melsva suknia, miške, pusnuogė...

– Kiek metų jums tada galėjo būti?

– Žinau, kad dainavom, kad vainikus pynėm, bet kada tai buvo? Kazlauskas baigė farmaciją, dirbo vaistinėje Gruzijoje, paskui stojo į kunigus. Apolonija atėdavo pas mus. Mama mokėjo virti. Mes iš klebonijos imdavome arklus malkoms parsivežti. Kirtom rugius. Kazlauskas visad su visais kartu valgydavo. Neišeina iš virtuvės, kol visi nepavalgo. Penktadieniais – pasninkas, bet Kazlauskas: aš pasimelsiu. Jokio penktadienio darbininkams!

Į pievas eidavom, „Jurgelį meistrelį“ žaisdavom.

– Šieną sulis!

– Kas sulydins, tas ir išdžiovins!

Maironis ir po karo vis dar atvažiuodavo į Krekenavą. Atvažiuavęs apsistodavo pas našlę Lukoševičienę, kuri turėjo erdvų namą Švenčiuliškių pusėj. Marcelė, Maironio sesuo, sakė mamai: „Ponia Ragauskienė, jei jūs būsite Kaune, eisite kitur nakvynės, broliukas labai užsigaus.“

– Kodėl būtų turėjęs užsigauti? – klausiu F. Stancikienę.

– Per karą pas mus buvo paslėptas bažnyčios turtas ir Maironio kryžius. Prie krosnies tėvelis sienelę primūrėjo... Kai išardė, kaimynai stebėjosi: „Ir kas galėjo pagalvoti!“

Kaune, memorialiniame Poeto kambaryje, kabo dailininko Juzefo Mioduševskio tapytas Maironio portretas. Čia galima įsižiūrėti į prelato regalijas – kryžių ir žiedą. Reikia manyti, kad tas brangenybes per Pirmąjį pasaulinį karą Maironis ir slėpė Krekenavoje pas Ragauskus.

– Pas Maironį buvau kelis sykius. Vieną, kai pas ministrą važiuavau su mama, rodos, 1925 metais. Kiek anksčiau – per Dainų šventę.

– Kaip įėjot? Ar spaudėt skambutį, beldėtės ar kitaip?

– Neprišimenu. Atidaro duris Mačiulytė ... („Ar tikrai Mačiulytė?

Ar nebuvo kitų moterų?“ – „Ne, tik Mačiulytė.“)

Kiek pagalvoju:

– Duris atidaro, neatsimenu kas, svetimų nemačiau, turbūt Marcelė. Pakvietė į kambarį (kitą kartą – į kambaryuką nedidelį pakvietė). Paskui Maironis įėjo iš kito kambario. Pakalbėjom, kad jam patiko Krekenavos apylinkės. Kaip tie jo suoleliai, ar nenuversti?

– Ar vaišino?

– Rodos, kad sausainių buvo. Klausė, kaip tėvai sveiki, kas Krekenavoje gero?.. Rožių arbatą gėrė ponai, pavyzdžiai, Lančiūnavoj. Lietuvos laikais būdavo japoniškos arbatos, pakiukas 35 centai, šiaip arbata iš vaisių kauliukų, kriaušių, žemuogių. Džiovintų vaisių arbatą ir mes namie gerdavom. Tėvelis be arbatos – nė vienos dienos. Samovaras buvo namuose. Savo amžių nemačiau tėvo girto. Senelis taip pat negėrė.

Dar vienas F. Stancikienės pasakojimas.

– Kaizerininkai Krekenavos varpą Juozapą sudažė. Kaip varpus daužė, savo akimis mačiau. Kūjais sutrupino ir išvežė ginklams lieti. Karui prasidėjus, visi trys Krekenavos bažnyčios varpai buvo paslėpti – palaidoti kapinėse. Tai žinojo daugelis parapijiečių. Kažkas turbūt išdavė kaizerininkams, kur pa-

slėpti varpai. (Kitą kartą pasakojo, kad toks ir toks žmogus turėjo ilgą liežuvį, bet paprašyta pakartoti, jo pavardės nebesakė.) Vokiečiai liepė iškast varpus. Vieno nerado, bet du iškasė. Klebonas paprašė, kad leistų mišias atlaikyt. Pakvietė tuos pietų.

Žmonės tuo metu varpus vėl sukėlė į varpinę. Bet vokiečiai nukapoj virvę ir varpus paleido žemėn... Vieno šonas atskilo. Krisdamas Juozapas gilią duobę išmušė. Ši duobė prisiminimui buvo palikta.

Kai numetė varpus,ėjo garsas iki pavakario. Aidas sklido už Varnakalnio miškų – kokius šešis septynis kilometrus ir dar toliau. Iki pt saulės laidos buvo girdėti: ti-kin, ti-kin...

Krekenaviškiai turėtų paliudyti, o Maironis ar neužsimena apie tai savo raštuose?

Prisiminate, kaip 1963 metais Justinas Marcinkevičius rašė apie kitą – Mažosios Lietuvos – kunigą: „Donelai-tis! Klausyk, skamba kaip varpas. Donelai-tis! Klausyk, skamba kaip arklas?“

Ar dar tebegirdim Maironio balsą – tą patį, kuris du kartus kėlė Lietuvą iš miego: XX amžiaus pradžioje ir pabaigoje? ■

XXVI TARPTAUTINĖ BALTIJOS ŠALIŲ MOKSLO ISTORIJOS KONFERENCIJA HELSINKYJE

■ Atkelta iš 3 p.

Prieš konferenciją Nacionalinio archyvo centriniuose rūmuose įvyko mokslo istorijos žurnalo „Acta Balticae historiae et philosophiae scientiarum“ redaktorių kolegijos posėdis. Vyriausiasis redaktorius Peteris Mürsepas (Peeter Mürsepp) dėkojo kolegijos nariams už darbą, pagalbą, iniciatyvą, pristatė svarstymui žurnalo turinio gaires, darbo su autoriais peripetijas. Kolegijos nariai teikė siūlymus, dalijosi nuogastavimais dėl spausdinto žurnalo ateities. Svarbiausia problema – popierinio varianto spausdinimas. Kol kas žurnalas spausdinamas Talino technikos mokyklos lėšomis, ir teko nuleisti akis išgirdus klausimą, ar latviai ir lietuviai neketina dalintis leidybos išlaidų. Negi pasakys, kad Lietuvoje parama neteikiama kitų šalių žurnalų leidybai... Redaktorių kolegijos nariai pritarė, kad popierinį variantą derėtų spausdinti kuo mažesniu tiražu, juo lab visą žurnalo tekstą skelbiamas atviroje prieigoje adresu: <http://www.bahps.org/acta-baltica>

Konferencijos pabaigoje įvyko Baltijos mokslo istorijos ir filosofijos draugijos (BMIFD) asamblėja. Kiekvienoje asamblėjoje pirmininkavimas asociacijai perduodamas rotaciniu būdu

Lietuvos delegacija: Valdas Selenis, Arnaud Parent, Birutė Railienė, Libertas Klimka, Asta Lignugarienė, Romualdas Šviedrys, Vilma Gudienė, Ramūnas Kondratas

Lietuvos, Latvijos arba Estijos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos prezidentui. Prof. Peteris Mürsepas iškilmingai paskelbė, kad nuo šios dienos BMIFD pirmininkaus akad. Janis Stradinis, kuriam taip pat tenka garbė kviesti mokslo istorikų ir filosofų bendruo-

menę į 27-ąją Baltijos mokslo istorikų konferenciją Rygoje ir Jelgavoje 2015 m. lapkričio 24–25 d.

Asamblėjoje buvo svarstomi tarptautiniai mokslo istorikų ir filosofų bendruomenės klausimai: bendradarbiavimas Europos sąjungos projek-

tuose, bendros publikacijos, jaunųjų mokslininkų stažuotės ir praktikos mokslo istorijos institucijose. Buvo nutarta kiekvienoje šalyje išskirti įdomiausius, aktualiausius mokslo istorijos klausimus, kuriuos galima būtų teikti kaip bendrus projektus. Kadangi

Majis Pozemkovskos nuotrauka

nuo 2012 m. į BMIFD įstojo Suomija, buvo svarstoma, kaip šį klausimą suderinti su tarptautiniu draugijos dalyvavimu Tarptautinėje mokslo istorijos ir filosofijos draugijoje, kadangi šiuo metu nacionalinio komiteto sudėtyje Estija, Latvija ir Lietuva dalijasi vieną mandatą. Daug diskusijų sukėlė mokslo istorijos studijų universitetuose klausimas. Buvo svarstoma, kaip temas siūlyti giminingų mokslų fakultetams, kad atgaivinti magistrantūros, doktorantūros studijas. Lietuva šiuo klausimu, deja, nedaug turėjo ką papasakoti.

Konferencijoje neapsieita ir be „pipirų“ – neatvykusių pranešėjų vardo kortelės kelias dienas gulėjo ant registracijos stalo. Organizacinio komiteto sprendimu – be pateisintos priežasties neatvykusių pranešėjų santraukų neįtraukti į internete skelbiamą konferencijos knygą. Šiuo metu ją galima rasti konferencijos svetainėje adresu: http://www.oppihistori-allinseura.fi/julkaisut/BAHPS_abstracts_2014.pdf

B. Railienės ir V. Selenio dalyvavimą konferencijoje rėmė Lietuvos mokslo taryba (LMT reg. Nr. ACO-14004).

**Valdas Selenis,
B. Railienė**

Rytų piligrimo PAULIAUS NORMANTO poetikos pasaulis

■ Atkelta iš 9 p.

rop pasieki kalnų papėdę. O kartais tiktai kitą dieną“. Prisaikymas prie vietinių gyventojų gyvenimo ritmo, papročių, tiesioginis bendravimas su jais padeda Normantui išsiskverbtį į tolimų Tibeto ir Himalajų tautų dvasią, suteikia jo nuotraukų ciklams ypatingą įtaigumą ir autentiškumą.

Simbolinė, o sykiu ir konceptuali pastarųjų keturių ciklų ašis yra didingas, amžino sniego kepure uždengtas šventasis Kang Rinpočės (Kailašo) kalnas Vakarų Tibete. Kalnai, uolos, plokščiakalnius ir kalnagūbrius raižantys kanjonai, slėniai, kuriuose tarpsta pabiros gyvenvietės, – tai šio Himalajų regiono mažulyčių tautelių būties erdvė. Į horizontą užgožiančių kalnų viešpatiją užklydęs žmogus yra priverstas taikytis prie aplinkos. Žmogus čia nuolatos jaučia gamtos stichijų alsavimą, kurį atpažįstame Normanto portretuojamų

žmonių vėjo nugairintuose veiduose, šventyklose, daiktuose. Ikibudistinė Himalajų tautų mitologija paremta šventų kalnų ir uolų kultais. Kalnai ir uolos – tai aukščiausios dievybės, gyvenančios panašiai, kaip žmonės. Jų dieviškos esmės atspindys yra toteminiai Himalajų tautų gyvūnai – jakas, šuo, arklys, gyvatė, tigras. Net VI a. ėmęs skliti budizmas nepajėgė pakeisti archajiškų tikėjimų ir įtraukė juos į vietines budistinės religijos sistemas.

Normanto fotolakštuose pirmiausia kalba pojūčiai, jusliškai suvokiamos architektūros detalės, drabužių klostės, žmonių figūros, veidai. Net didingi Himalajų kalnų siluetai, susilieję su kosmine erdve, išlaiko jusliškumo ir medžiagiškumo elementus. Fotografas dėmesį sutelkia ne į egzotiškas etnografines detales, o į iškalbingus, rimties kupinus žmonių veidus, bylojančius apie mums nežinomus likimus. Įamžinti šį rūsų Himalajų tautelių pasaulį,

kupiną kasdienybės poetikos, – vadinasi, pratęsti jo egzistavimą ir suteikti jam istorinę prasmę.

Ypatingo autentiškumo Himalajų ir tibetietiškoms ciklams, netgi, sakyčiau, konceptualiai naują dimensiją suteikia fotolakštus papildančios sodrios mintys, poetinės parafrazės, filosofinė refleksija, intymiuose kelionių dienoraščiuose užfiksuoti akimirkos išpušiai. Čia akylą fotografo žvilgsnį ir kadro erdvę netikėtai praplečia filosofinė bei poetinė refleksija. Taiklaus žodžio Normantas ieško ilgai, rūpestingai, savo tekstus ir aforizmus šlifuoja tarsi akmens luitus. „Noriu, – sako jis, – kad žodis svertų bent šimtą tonų“. Šitai yra atsakingo požiūrio į gyvenimą ir kūrybą išraiška, liudijanti, jog vos ne metafizinę prasmę įgaunanti kelionė į Rytų šalis suvokiamos kaip lemtingas žmonės ir tautos suartinantis triušas.

Rugsėjo 23 d. „Mokslo Lietuvos“ redakcijoje įvykusio pasitarimo dalyviai: (iš kairės): dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė, vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis, Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos pirmininkas Vygintas Gontis, redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas, administratorė Zita Gelūnaitė, Mokslininkų sąjungos instituto direktorius Valentas Daniūnas ir stilistė Ona Gaidamavičiūtė

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

užsiprenumeruokite „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose arba internetu 2014-iems metams ir paraginkite tai padaryti bičiulius!!! Lietuvos mokslo aktualijos, įdomūs ir vertingi interviu pasieks Jus greičiau ir operatyviau nei lauktumėte pasirodant internete.

Prenumeratos kaina:

1 mėn. – 9,19 Lt, 3 mėn. – 27,55 Lt, 6 mėn. – 55,08 Lt.

Mums Jūsų parama reikalinga kaip niekad!

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Mokslui, kultūrai, visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 m. skyrė 43 tūkst. Lt.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė Ona Gaidamavičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas
Patarėjai: Valentinas Baltrūnas, Vygintas Gontis, Valentas Daniūnas, Edita Jučiūtė, Rimas Norvaiša, Vilma Petrikaitė, Jelena Tamulienė, Emilis Urba
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://www.mokslolietuva.lt>
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijai.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.